

บทที่ 2

แนวความคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาระดับความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องต่อมาตรการบังคับใช้กฎหมายหมวกนิรภัยในเขตเทศบาลนครขอนแก่น ทั้งที่เป็นมาตรการปัจจุบัน และที่เป็นมาตรการที่เสนอให้บังคับใช้ในอนาคต ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาแนวทางการจัดการนโยบายสาธารณะเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายหมวกนิรภัย จึงขอนำเสนอแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ ในการวิจัยครั้งนี้

- 2.1 แนวความคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมาย
- 2.2 แนวความคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับจิตวิทยาสังคม
- 2.3 แนวความคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายสาธารณะ
- 2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.5 กรอบแนวความคิดในการวิจัย
- 2.6 สมมติฐานในการวิจัย

2.1 แนวความคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมาย

2.1.1 แนวความคิดเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมาย (Law Enforcement Perspectives)

เนื่องจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเพื่อค้นหามาตรการบังคับใช้กฎหมายหมวกนิรภัยที่เหมาะสมในฐานะที่เป็นตัวแปรตาม ทั้งนี้เพื่อนำมาตรการดังกล่าวมาบังคับใช้กับผู้ใช้รถจักรยานยนต์ ซึ่งถือว่าเป็นมาตรการในการจัดระเบียบทางสังคมใหม่ให้มีความเหมาะสม ดังนั้น เนื้อหาของมาตรการต่าง ๆ ที่ต้องการศึกษาจึงมีความเกี่ยวพันและเชื่อมโยงกับ แนวคิดการบังคับใช้กฎหมาย ปัญหาอุปสรรคในการบังคับใช้กฎหมาย กฎหมายจราจร กฎหมายหมวกนิรภัย ดังนั้นจึงสมควรที่จะกล่าวแนวคิดดังกล่าว ดังนี้

ประเสริฐ เมฆมนั (2523: 1-3) กล่าวว่า จากการที่มนุษย์เป็นสัตว์เมืองจะต้องอยู่ร่วมกัน โดยธรรมชาติ เพื่อความปลอดภัยและความสะดวกในการดำรงชีวิต การอยู่ร่วมกันของมนุษย์นี้ย่อมประกอบไปด้วยกลุ่มคนหลายฝ่ายที่มีลักษณะแตกต่างกันออกไป ซึ่งต่างก็มีผลประโยชน์ส่วนตน หรือพวกพ้องเป็นประมาณ หากมีสิ่งหนึ่งสิ่งใดมาขัดขวางหรือขัดแย้งกันแล้ว ก็ย่อมจะเกิดการต่อสู้ช่วงผลประโยชน์ จนในที่สุดก็จะเกิดปัญหาส่งผลให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยในสังคม ฉะนั้น เพื่อดำรงไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของชุมชน และจัดภัยความสูญเสีย จึงจำเป็นจะต้องมีกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับและกลไก

ควบคุมสังคม จำกัดขอบเขตความประพฤติของแต่ละบุคคลไว้ โดยต้องมีพนักงานเจ้าหน้าที่เป็นผู้ดูแลการปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมายของบ้านเมืองด้วยความสุจริตเที่ยงธรรมในฐานะที่กฎหมายเป็นบทควบคุมพฤติกรรมของบุคคล บังคับใช้โดยผู้ทรงอำนาจอธิปไตย เพื่อคุ้มครองสิทธิผลประโยชน์ของสังคมส่วนรวม

นักอาชญาวิทยาได้พัฒนาแนวความคิด ขยายขอบเขตปรัชญา การบังคับใช้กฎหมายและการควบคุมสังคม ให้รวมตลอดถึงการควบคุมพฤติกรรม เพื่อจัดความขัดแย้ง รักษาผลประโยชน์ระหว่างชุมชนกับการควบคุมพฤติกรรมทางการเมืองที่สมเหตุผลโดยมุ่งคำนึงถึงการคุ้มครองความปลอดภัย ทรัพย์สินและสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชน ภายใต้กรอบข้อบังคับแห่งกฎหมายในลักษณะที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1. รัฐเป็นผู้มีมาตรการทางกฎหมายควบคุมความประพฤติ และคุ้มครองพิทักษ์ผลประโยชน์ของสมาชิกในสังคมตามหลักกฎหมายมหาชน ในฐานะที่รัฐมีอำนาจเหนือราษฎร มิได้รวมถึงกฎหมายเอกชนอันเป็นกฎหมายว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างราษฎรในฐานะเท่าเทียมกัน

2. รัฐเป็นผู้ได้รับอาณัติมอบหมาย (Mandate) จัดสรรเจ้าหน้าที่ ควบคุมรับผิดชอบการปฏิบัติหน้าที่ ควบคุมรับผิดชอบการปฏิบัติหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยและความผาสุกของชุมชน ให้เป็นไปตามเจตนารมณ์และหลักกฎหมายอย่างเคร่งครัด

3. การบังคับใช้กฎหมาย จะต้องบังคับใช้แก่สมาชิกในสังคมโดยเสมอภาคภายใต้หลักนิติธรรม (Justice Under Law) ปราศจากความลำเอียงหรือรังเกียจเดียดฉันท์โดยสิ้นเชิง

หลักการสำคัญ 3 ประการดังกล่าวข้างต้นนี้ เป็นประจักษ์พยานแสดงให้เห็นอย่างแจ่มชัดว่ากฎหมายเป็นเครื่องมือควบคุมสังคมที่สำคัญอย่างหนึ่ง แต่ความปลอดภัยสันติสุขของสังคมจะบังเกิดขึ้นได้ก็โดยที่ประชาชนทุกคนจักต้องเคารพกฎหมายบ้านเมือง และเจ้าหน้าที่จำต้องดำเนินการลงโทษผู้กระทำความผิด กำหนดมาตรการการป้องกันภัยทางสังคมอย่างเด็ดขาดเที่ยงธรรมเพื่อรักษาไว้ซึ่งหลักการปกครองโดยกฎหมาย (Rules of Law) ที่สอดคล้องตามครรลองการปกครองระบอบประชาธิปไตย ในลักษณะประสานประโยชน์ระหว่าง กฎหมาย ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และความเป็นธรรมในสังคมอย่างครบถ้วนบริบูรณ์ รวมทั้งการเคารพสิทธิและหน้าที่ระหว่างบุคคลตามหลักการขั้นมูลฐานของกฎหมาย ที่มุ่งประสงค์ต่อความสอดคล้องสมานฉันท์ระหว่างการใช้สิทธิเสรีภาพของปัจเจกชนกับประโยชน์สุขของประชาชนส่วนใหญ่ประกอบกันไป

ออสติน (Austin อ้างถึงใน วิษณุ เครืองาม, 2539 : 177) ได้ให้ความหมายของกฎหมายไว้ว่า กฎหมาย คือ คำสั่ง คำบัญชา (Order) ของรัฐอธิปัตย์ (Sovereign) ที่สั่งแก่คนทั้งหลาย ผู้ใดฝ่าฝืนโดยปกติแล้วย่อมได้รับผลร้ายหรือตกอยู่ในสภาพบังคับ (Sanction)

วอล์คเกอร์ (Walker อ้างถึงใน วิษณุ เครืองาม, 2539: 173) กล่าวว่า กฎหมายเป็นข้อบังคับความประพฤติเพื่อให้สมาชิกในสังคมอยู่ร่วมกันได้ด้วยความสงบเรียบร้อย แต่กฎหมายแตกต่างจากข้อบังคับความประพฤติของมนุษย์ในรูปแบบอื่น ตรงที่กฎหมายมีวิธีการหรือหนทางบังคับเอาแก่ผู้ฝ่าฝืนซึ่งเรียกว่า

“สภาพบังคับ” (Sanction) สภาพบังคับเป็นสิ่งทดแทน สิ่งชดเชย หรือสิ่งตอบแทน คนทำดีย่อมได้รับรางวัลเป็นเครื่องตอบแทนหรือจะเรียกว่า เป็นสิ่งจูงใจหรือสิ่งล่อใจให้ทำความดีในครั้งต่อ ๆ ไปอีกก็ได้ และเมื่อคนทำความชั่วก็ย่อมได้รับการตำหนิ ตีเตือน การลงโทษ หรือการปฏิบัติอย่างหนึ่งอย่างใดเป็นการตอบแทนเพื่อให้เกิดความเช็ดหลาบหวาดกลัวไม่กระทำความผิดซ้ำอีก

พาวนด์ (Pound อ้างถึงใน วิษณุ เครืองาม, 2539:174) อธิบายว่ากฎหมายเป็นเครื่องมือรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม และเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของสังคม นักกฎหมายเป็นเหมือนวิศวกรสังคมซึ่งมีหน้าที่นำกฎหมายไปใช้แก้ปัญหามกพร่องต่าง ๆ ในสังคมให้จงได้ การแก้ปัญหาสังคมต้องทำทั้งวิธีปดอบและชู่ ใช้ทั้งน้ำเย็นและน้ำร้อน บางครั้งก็ต้องใช้น้ำเย็นเข้าลู่บ แต่บางครั้งก็ต้องใช้น้ำร้อนหรือวิธีตอบโต้ลงโทษเอาแก่บุคคลนั้นเพื่อไม่ให้ผู้นั้นกระทำความผิดซ้ำอีกและเพื่อไม่ให้ผู้อื่นเอาเยี่ยงอย่าง

วิษณุ เครืองาม (2539:183) กล่าวว่า สภาพบังคับปรากฏอยู่ในกฎหมายก็เพื่อมุ่งรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมเป็นส่วนรวม ต้องการให้สังคมอยู่รอดปลอดภัย สมาชิกในสังคมรอดพ้นจากภัยอันตราย การชู่เชิญคุกคาม การทำร้ายต่อชีวิต ร่างกาย อนามัย ทรัพย์สินเป็นส่วนรวม ซึ่งเรียกว่า “กฎหมายอาญา” (Criminal Law) หรือกฎหมายที่มีโทษทางอาญา ในประเทศไทย ได้แก่ ประมวลกฎหมายอาญา และพระราชบัญญัติต่าง ๆ ที่กำหนดโทษทางอาญา เช่น พระราชบัญญัติจราจรทางบก พระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พระราชบัญญัติการพิมพ์ เป็นต้น

แคนท์ (Kant อ้างถึงใน วิษณุ เครืองาม, 2539: 183) อธิบายว่า สภาพบังคับทางอาญา เป็นสิ่งที่ต้องหาทางจัดการบังคับให้เกิดขึ้นให้ได้ ไม่ว่าตามความเป็นจริงแล้วจะจัดการบังคับได้หรือไม่ก็ตาม แต่ถือว่าเป็นพันธะทางศีลธรรมอย่างสุดยอดที่จะต้องจัดการบังคับให้ได้ และการลงโทษก็คือการตอบแทนความยุติธรรมที่ถูกต้อง

วิจูรย์ อึ้งประพันธ์ (อ้างถึงใน สงครามชัย ลิทองดี, 2537: 49-51) กล่าวว่า กฎหมายส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเป็นกฎหมายเทคนิคทั้งสิ้น กฎหมายเหล่านี้ไม่มีพลังทางศีลธรรมหรือขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี หนุนส่งเพื่อให้เกิดสภาพบังคับทางสังคม (Social Sanction) ร่วมด้วย ประสิทธิภาพของกฎหมายจึงต้องอาศัยการปฏิบัติการของฝ่ายรัฐต้องมีมาตรการที่จะดำเนินการให้กฎหมายเกิดความศักดิ์สิทธิ์เสมือนว่าเป็นขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี จนทำให้ประชาชนเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตามที่กฎหมายกำหนด และลักษณะของกฎหมายที่มีประสิทธิภาพควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. กฎหมายนั้นต้องมีข้อความชัดเจนแน่นอนพอสมควร
2. ข้อความในกฎหมายนั้นจะต้องไม่ฝ่าฝืนธรรมชาติ หรือหักท้าวต่อความรู้สึกของคนที่ถูกบังคับมากเกินไป

3. กฎหมายนั้นจะต้องไม่ทำให้เสียผลประโยชน์แก่ผู้ที่ถูกบังคับให้ปฏิบัติตามกฎหมายจนเกินไป
4. ต้องคำนึงถึงกระบวนการและองค์การในการบังคับตามกฎหมาย
5. จะต้องคำนึงถึงบรรยากาศในสังคมที่เอื้ออำนวยให้มีการเคารพและปฏิบัติตามกฎหมายอย่างจริงจัง

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525 ได้ให้ความหมายของคำว่า “มาตรการ” ไว้ว่า หมายถึง วิธีการตัดสินใจ วิธีการปรับปรุงไปสู่ผลสำเร็จ ดังนั้น มาตรการทางกฎหมาย จึงหมายถึง วิธีการทางกฎหมายในการที่จะออกกฎเกณฑ์ หรือข้อบังคับโดยผู้มีอำนาจสำหรับใช้บังคับต่อพฤติกรรมของคนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพื่อให้เกิดผลสำเร็จ หากผู้ใดฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามย่อมได้รับโทษ (สงครามชัย ลิทองดี, 2537: 38-39)

ยงยุทธ สารสมบัติ (2532: 2-3) กล่าวว่า มาตรการทางกฎหมายมีความสำคัญในการที่ใช้เป็นกลยุทธิ์เพื่อบรรลุเป้าประสงค์ เนื่องจากมาตรการทางกฎหมายมีลักษณะดังนี้

1. เป็นมาตรการที่มีสภาพบังคับโดยผู้ฝ่าฝืนกระทำความผิดเว้นกระทำการจะต้องได้รับโทษ
2. เป็นมาตรการที่สามารถใช้บังคับแก่บุคคลได้ในวงกว้างเท่าที่ขอบข่ายของกฎหมายหรือระเบียบนั้นครอบคลุมถึง
3. เป็นมาตรการที่คงผลยาวนาน (Long Action) จนกว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงหรือยกเลิก
4. เป็นมาตรการที่ดำเนินการได้รวดเร็วและประหยัดกว่ามาตรการทางสังคมอื่น
5. เป็นมาตรการเสริมมาตรการอื่นให้บรรลุผลมากยิ่งขึ้น
6. เป็นมาตรการที่สามารถใช้ให้เกิดผลทั้งในลักษณะป้องกัน ป้องปราม และปราบปราม
7. การบังคับใช้เป็นปัจจัยสำคัญของมาตรการทางกฎหมาย ดังนั้นจึงขึ้นอยู่กับผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องในกรณีที่จะบังคับใช้กฎหมายให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์ (2526) ได้กล่าวว่า การบังคับใช้กฎหมายจรรยาบรรณในหน้าที่ของตำรวจ หมายถึง ความพยายามของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่จะควบคุมบุคคลทั่วไปให้ปฏิบัติตามกฎหมายจรรยาบรรณ หลังจากที่มีมาตรการเกี่ยวกับการให้การศึกษาสาธารณะ การบังคับใช้กฎหมายจัดเป็นส่วนหนึ่งของการให้การศึกษาแก่บุคคล ซึ่งไม่สามารถเรียนรู้ได้โดยวิธีการอื่น ด้วยเหตุนี้ การบังคับใช้กฎหมายจึงมิได้หมายความว่าความแคบแต่เพียงการใช้มาตรการลงโทษ เช่น การปรับ การจับกุม และการดำเนินคดีอาญาเท่านั้น ความหมายดังกล่าวยังรวมถึงการสอดส่องตรวจจรรยา โดยสายตรวจจรรยาทั้งในและนอกเครื่องแบบ การว่ากล่าวตักเตือน ตลอดจนการฝึกอบรมแก่ผู้กระทำผิดกฎหมายจรรยาบรรณในหลักสูตรพิเศษ เป็นต้น นอกจากนี้ผู้รักษากฎหมายที่มีความสามารถย่อมต้องรู้จักประยุกต์ใช้มาตรการที่เหมาะสมกับสถานการณ์ ชุมชน และบุคคลผู้ละเมิดกฎหมายจรรยาบรรณ สิ่งที่จะระลึกลำดับผู้รักษากฎหมายก็คือ ผู้ละเมิดกฎหมายจรรยาบรรณส่วนใหญ่มิใช่อาชญากร และไม่ควรปฏิบัติต่อบุคคลเหล่านั้นเยี่ยงผู้กระทำความผิดอาญาร้ายแรง เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายจรรยาบรรณเป็นไปโดยสอดคล้องกับมาตรฐานการปฏิบัติที่พึงประสงค์ หน่วยตำรวจสมควรที่จะกำหนดแนวนโยบาย เพื่อเป็น

แนวทางสำหรับการบังคับใช้กฎหมายจราจรของเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการ นโยบายดังกล่าวควรครอบคลุมสาระสำคัญดังนี้ด้วย คือ 1) การใช้ดุลพินิจของตำรวจจราจร 2) การว่ากล่าวตักเตือนจัดเป็นมาตรการจำเป็น มาตรการหนึ่งในการบังคับใช้กฎหมาย 3) ความมีนโยบายที่แน่นอนในการหลีกเลี่ยงการจับผิด ผู้ละเมิดกฎหมายจราจรโดยไม่ตั้งใจ และ 4) การเลือกบังคับใช้กฎหมายต้องอาศัยการวิเคราะห์ข้อมูลและการวางแผนโดยอาศัยผลการวิเคราะห์

บุญตา โพธิ์พันธุ์ราช (สัมภาษณ์, อ้างถึงใน มณีทิพย์ วีระรัตน์มณี, 2536: 74) หัวหน้าฝ่ายวิชาการ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันอุบัติเหตุแห่งชาติ กล่าวว่า จากการที่ประเทศไทยได้มีการพัฒนาในทุก ๆ ด้านนั้น สถานการณ์ จำนวนครั้งของการเกิดอุบัติเหตุจากรถจักรยานยนต์ค่อนข้างสูงเพิ่มมากขึ้นทุกปี โดยสภาพการบาดเจ็บถึงตาย เพื่อลดอัตราการตายและการบาดเจ็บจากอุบัติเหตุจากรถจักรยานยนต์ จึงมีการผลักดันให้มีการใช้หมวกนิรภัยใน พระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 จนถึง พระราชกฤษฎีกากำหนดท้องที่ที่ผู้ขับขี่และคนโดยสารรถจักรยานยนต์ต้องสวมหมวกที่จัดทำขึ้นโดยเฉพาะ พ.ศ. 2535 ออกมาบังคับใช้มิให้เกิดความสูญเสียทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมของชาติ

มณีทิพย์ วีระรัตน์มณี (2536: 7) กล่าวสรุปถึงการบังคับใช้กฎหมายหมวกนิรภัยว่า หลังจากที่ใช้กฎหมายประกาศบังคับใช้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522 แล้ว รัฐบาลก็ได้ผ่อนผันมิให้กฎหมายมีผลบังคับใช้มาตลอดตั้งแต่ยุคของรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ รัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ก็ได้รับการคัดค้านในประเด็นที่อ้างว่าประชาชนไม่พร้อม และเป็นการสร้างความเดือดร้อนให้กับประชาชนที่ยากจน ต่อมาก็เป็นรัฐบาลของนายอานันท์ ปันยารชุน รัฐบาลนายชวน หลีกภัย ก็ได้มีกระแสคัดค้านในประเด็นเดิมจากกลุ่มรถจักรยานยนต์รับจ้าง จนกระทั่งถึงรัฐบาลนายบรรหาร ศิลปอาชา กฎหมายดังกล่าวจึงมีผลบังคับใช้ทั่วราชอาณาจักร ทำให้เห็นได้ว่ารัฐไม่มีความเด็ดขาดในการบังคับใช้กฎหมาย จะต้องใช้ระยะเวลานานประมาณเกือบสองทศวรรษเลยทีเดียว

กล่าวโดยสรุป สำหรับเรื่องแนวความคิดการบังคับใช้กฎหมาย อาจกล่าวได้ว่า รัฐมีความจำเป็นที่จะต้องตราหรือออกกฎหมายเพื่อควบคุมความประพฤติของบุคคลในสังคม เพื่อให้สังคมมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ส่วนการออกกฎหมายจราจร และกฎหมายหมวกนิรภัยนั้น รัฐออกกฎหมายมาเพื่อบังคับใช้ควบคุมความประพฤติของผู้ใช้รถจักรยานยนต์ในสังคมให้ปฏิบัติตามกฎหมายที่บัญญัติไว้โดยจะต้องสวมหมวกนิรภัยทุกครั้งเมื่อใช้รถจักรยานยนต์ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ใช้รถจักรยานยนต์ได้รับความปลอดภัยจากอุบัติเหตุซึ่งอาจเกิดขึ้นจากการใช้รถจักรยานยนต์ แต่จากสภาพความเป็นจริงในสังคมไทยการบังคับใช้กฎหมายยังไม่ค่อยมีประสิทธิภาพ หรืออาจกล่าวได้ว่าการบังคับใช้กฎหมายในสังคมไทยยังอ่อนแอ ขาดความเด็ดขาด ต่อเนื่องสม่ำเสมอ ถึงแม้จะมีการออกกฎหมายมาใช้บังคับแล้วก็ได้รับการคัดค้านจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ผู้เสียประโยชน์ และรัฐบาลได้ยินยอมตามข้อเสนอ ให้มีการผ่อนผันการบังคับใช้มาตลอดเวลานานประมาณ 20 ปี

เรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ ถือว่าเป็นปัญหาอุปสรรคในการบังคับใช้กฎหมายที่สำคัญ แม้กระทั่งในปัจจุบันกฎหมายมีผลบังคับใช้ทั่วราชอาณาจักรแล้วแต่ก็ยังคงมีผู้ละเมิด หรือฝ่าฝืนกฎหมายอยู่เป็นจำนวนมาก จึงสมควรที่จะกล่าวถึงปัญหาอุปสรรคในการบังคับใช้กฎหมาย กฎหมายจราจร และกฎหมายหมวกนิรภัย พอสังเขปต่อไป

2.1.2 ปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมาย กฎหมายจราจร และกฎหมายหมวกนิรภัย

จากศึกษาค้นคว้าเอกสาร และวรรณกรรมต่าง ๆ พบว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐจะประสบกับปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายต่าง ๆ หลายประการ ดังนี้

สุคล ชีรฤทธาการ (2536: 215-221) ได้สรุปปัญหาในการใช้กฎหมายในสังคมไทยไว้ดังนี้ คือ

1. ปัญหาด้านตัวบทกฎหมาย
2. ปัญหาด้านผู้ใช้กฎหมาย
3. ปัญหาด้านประชาชน
4. ปัญหาด้านการป้องกันและแก้ไขในการใช้ และบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย

วิลสัน และ แมคลาเรน (Wilson and McLaren อ้างถึงใน อรรถนพ ชูบำรุง และคณะ, 2539: 177-179) กล่าวถึง หลักการจัดการจราจรว่ามีหลักการพื้นฐานที่สำคัญอยู่ 3 ประการคือ 1) ด้านวิศวกรรมจราจร 2) ด้านการศึกษาที่เกี่ยวกับจราจร และ 3) ด้านการบังคับใช้กฎหมาย

ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ (2526) ได้สรุปถึง หลักการ "Three E'S" ในการแก้ปัญหาการจราจรทางบกมีหลักการพื้นฐาน 3 ประการได้แก่ การวิศวกรรมจราจร (Traffic Engineering) การศึกษาสาธารณะเกี่ยวกับการจราจร (Traffic Education) และการบังคับใช้กฎหมายจราจร (Traffic Enforcement) หลักการนี้สามารถป้องกันและลดอุบัติเหตุในด้านการจราจรให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการควบคุมการจราจรที่พึงประสงค์ได้

ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ (2526) กล่าวถึงปัญหาอุปสรรคหลายประการระหว่างความคาดหวังกับความเป็นจริงในการลดอุบัติเหตุการจราจรทั้งกันมากขึ้นทุกขณะ ซึ่งมีสาเหตุดังต่อไปนี้

1. ประชาชนส่วนใหญ่ขาดความสนใจต่อปัญหาจราจร ถึงแม้ว่าอุบัติเหตุการจราจรที่เกิดขึ้นในปัจจุบันจะทวีความรุนแรง และอัตราเกิดอุบัติเหตุจะขึ้นก็ตาม
2. ยวดยานบนท้องถนนโดยเฉพาะเมืองใหญ่ ๆ ได้ทวีจำนวนมากขึ้น ทำให้การใช้รถใช้ถนนเพิ่มขึ้น

3. การบังคับใช้กฎหมายจราจรไม่สัมฤทธิ์ผล เพราะตำรวจจราจรต้องทุ่มเทเวลาให้กับการจัดการจราจรในบริเวณที่มีการติดขัด โดยเฉพาะช่วงระยะเวลาเร่งด่วนตามเมืองใหญ่ ๆ

การแก้ปัญหาดังกล่าวคงจะสัมฤทธิ์ผลได้ยาก ถ้าการควบคุมการจราจรเป็นเพียงงานประจำวันและเป็นการตั้งรับปัญหา แทนที่จะมุ่งเข้าสู่ปัญหา ภาระหน้าที่ของผู้บังคับใช้กฎหมายจราจรก็จะยิ่งหนักขึ้น การควบคุมการจราจรก็จะกลายเป็นงานที่จำเจ ซ้ำซาก และน่าเบื่อหน่าย แทนที่จะเป็นสิ่งที่ท้าทายและน่าชื่นชม

อัยยงศ์ โปร่งนันทน์ (2536) ได้สรุปข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหารถจราจร จากวิธีการที่ง่ายไปถึงวิธียาก ดังนี้ คือ

1. ปรับปรุงองค์กรรับผิดชอบ และประสานงานในการแก้ปัญหารถจราจร จะต้องทำหน้าที่ตั้งแต่การกำกับการ ศึกษา และวางแผน ไปจนถึงการติดตามการปฏิบัติตามแผน

2. ควบคุมให้ผู้ใช้รถ ใช้ถนน ปฏิบัติตามกฎหมายจราจรอย่างเคร่งครัด สำนักบริการวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2540:17-18) ได้สรุปว่า ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับจราจรนั้นความจริงแล้วเป็นหน้าที่หลักของฝ่ายบริหารที่มีหน้าที่ บังคับกฎหมายให้เป็นกฎหมาย เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการออกกฎหมายของฝ่ายนิติบัญญัติ หากการบังคับใช้กฎหมายมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิภาพ ก็จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย ในทางปฏิบัติที่ผ่านมาในเรื่องเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการจราจรนั้น ยอมรับว่ามีสภาพการบังคับใช้กฎหมายที่อ่อนแอมาก ทั้งนี้เพราะมีเหตุปัจจัยหลายอย่างเข้าไปแทรกแซงในทางที่ไม่ชอบ และเป็นมูลเหตุที่ทำให้สะสมปัญหาให้เพิ่มพูนมากขึ้นจนถึงปัจจุบัน เช่น

1. ผู้ขับขี่รถยนต์ส่วนหนึ่งขาดวินัย ไร้มารยาทในการขับรถ เห็นแก่ตัว มักง่าย ไม่เคารพกฎระเบียบ ถ้าถูกจับกุมก็พร้อมที่จะเสนอให้สินบน ให้สินน้ำใจ หรือแสดงอำนาจบาไทใหญ่

2. ตำรวจจราจรส่วนหนึ่งปฏิบัติหน้าที่สุ่มตามทิศทางลม เช่น ปฏิบัติหน้าที่ตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา แต่ขณะเดียวกันก็จะปฏิบัติหน้าที่ตามที่ตนประสงค์ คือบางครั้งอาจมีการยอมรับสินบน สินน้ำใจจากผู้กระทำผิด ช่วยเหลือ ปกป้อง ไม่จับกุมผู้กระทำผิดซึ่งเป็นพวกพ้องหรือคนสนิท

3. ตำรวจจราจรส่วนหนึ่ง ขาดความรู้เกี่ยวกับกฎหมายจราจร

4. ปัญหาวิกฤตจราจร ทำให้มีการฝ่าฝืนกฎจราจรมากยิ่งขึ้น

5. รัฐบาลไม่เคยมีนโยบาย หรือเห็นความสำคัญในเรื่องการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการจราจร จะต้องมีการรณรงค์ ประชาสัมพันธ์อย่างจริงจัง มีการบังคับใช้อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอจะทำให้ส่งผลดีในระยะยาว ต่อเมื่อรัฐบาลไม่ให้ความสำคัญ และไม่มีนโยบายเช่นนั้นทุกสิ่งทุกอย่างก็กลับคืนสู่สภาพเดิมหรือเลวร้ายกว่าเดิม

กองสารนิเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย (ม.ป.ป.: 28-40) ได้ประมวลคำถามเรื่องหมวกนิรภัย พอสรุปปัญหาและข้อขัดข้องของประชาชนผู้ใช้ไว้ดังนี้ คือ ประชาชนไม่เข้าใจถึงสาเหตุที่รัฐต้องออกกฎหมายบังคับให้หมวกกันน็อก ไม่เข้าใจว่าหมวกกันน็อกมีทั้งหมดกี่แบบ ไม่เข้าใจว่าหมวกกันน็อกจะต้องมีมาตรฐานที่ถูกต้องอย่างไร จะเลือกซื้ออย่างไรจึงจะถูกต้อง ไม่เข้าใจว่าผู้โดยสารรถจักรยานยนต์ต้องสวมหมวกกันน็อกด้วยหรือไม่ ไม่เข้าใจว่าผู้ฝ่าฝืนไม่สวมหมวกกันน็อกจะต้องรับโทษอย่างไร ไม่ทราบว่ามีข้อยกเว้นในการใช้หมวกกันน็อกอย่างไรบ้าง ไม่ทราบวิธีใช้หมวกกันน็อกที่ถูกต้อง ไม่เข้าใจว่าถึงแม้จะสวม

หมวกกันน็อคก็ยังได้รับบาดเจ็บและบางรายก็ถึงแก่ความตาย ไม่ทราบว่าคุณหมวกกันน็อคใช้บังคับใน จังหวัดใด เมื่อใด เกิดความสับสน เกิดความอึดอัดเมื่อสวมใส่หมวกกันน็อค ไม่คล่องตัว ไม่มั่นใจในคุณภาพ ของหมวกกันน็อคที่ซื้อมาใช้แล้วไม่มีคุณภาพดีเพียงพอ มีความคิดว่าการจราจรยานยนต์ในระยะสั้น ๆ ไม่จำเป็นต้องสวมหมวก คิดว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจจะไม่กดขี่จนจับกุมในเวลากลางคืน เกรงว่าผู้จำหน่ายจะเอา ไรต์เอาเปรียบในเรื่องราคาหมวกกันน็อคจะมีราคาแพง หน่วยงานใดจะเป็นผู้ควบคุม ประชาชนบางกลุ่มใช้ หมวกกันน็อคแบบไม่มีสายรัดคาง มีลักษณะเหมือนหมวกแก๊ปไม่ทราบว่าจะถูกหรือผิดอย่างไร ประชาชนที่ นั่งโดยสารรถจักรยานยนต์รับจ้างแต่ไม่มีหมวกกันน็อคไว้ให้สวม จะต้องถูกจับกุมเกิดความยุ่งยากในการ ปฏิบัติกรณีสืบบริการรถจักรยานยนต์รับจ้าง และในบางแห่งเจ้าหน้าที่ตำรวจก็ไม่จับกุมดำเนินคดี

เสาวลักษณ์ พัวพัฒนกุล (2536: 8, อ้างใน สงครามชัย สืทองดี, 2537: 42) กล่าวว่า การ ใช้มาตรการทางกฎหมายจำเป็นต้องนำมาใช้ร่วมกับมาตรการอื่นในการแก้ปัญหาที่กระทบต่อส่วนรวมและต้อง แก่ไขอย่างเร่งด่วน หรือบางครั้งจำเป็นต้องใช้การบังคับเพื่อให้เกิดความเคยชินและเป็นการสร้างวินัยให้แก่ บุคคล ในสังคมไทยมีปัญหาในเรื่องการขาดระเบียบและไร้วินัยกันมาก แม้จะได้พยายามใช้มาตรการอื่นแล้ว ก็ยังไม่สามารถพัฒนาวินัยของคนให้ดีขึ้น จนมีผู้สรุปว่าวินัยจะเกิดขึ้นได้บางครั้งก็ต้องใช้กฎหมายบังคับให้ ได้เด็ดขาด

ศราวุฒิ พันธ์ขาว (2522: 20, 26, 32) กล่าวว่า กฎหมายจรรยาบรรณนั้นได้ถูกกำหนดขึ้นมากเพื่อ ที่จะป้องกันทั้งชีวิตและทรัพย์สิน ผู้ที่ฝ่าฝืนกฎหมายจรรยาบรรณนั้นเหมือนกับผู้ที่ฝ่าฝืนกฎหมายอาญา ถือว่าก่อให้เกิดอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินทั้งของตนเองและของผู้อื่นเมื่อพวกเขาฝ่าฝืนกฎหมาย และเมื่อพนักงาน เจ้าหน้าที่พบว่าผู้ขับขี่ผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมายจรรยาบรรณ สามารถที่จะดำเนินการได้ 2 ประการ คือ 1) ว่ากล่าวตักเตือน 2) ออกใบสั่งให้ผู้ขับขี่ไปยังสถานีตำรวจ หรือที่ทำการของเจ้าพนักงานจราจร ในกรณีไม่พบตัวผู้ขับขี่ ก็จะติดใบสั่งไว้ที่รถของผู้ขับขี่ที่เห็นได้ง่าย และผู้ขับขี่จะต้องไปจ่ายค่าปรับตามเวลา ที่กำหนดไว้ หรือไม่ก็ต้องขึ้นศาลหากไม่ชำระค่าปรับ

วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์ (อ้างถึงใน สงครามชัย สืทองดี, 2537: 8) กล่าวว่า การที่จะใช้มาตรการ ทางกฎหมายในการบังคับให้ใช้เข็มขัดนิรภัย กฎหมายที่จะใช้เป็นกฎหมายเทคนิค หรือกฎหมายบัญญัติ (Mala Prohibita) ซึ่งกฎหมายลักษณะนี้ไม่มีพลังหนุนส่งเพื่อให้เกิดสภาพบังคับทางสังคม (Social Sanction) ประสิทธิภาพของกฎหมาย จึงต้องอาศัยการปฏิบัติงานของฝ่ายรัฐในการบังคับใช้ (Enforcement) และการยอมรับของประชาชนในการเปลี่ยนพฤติกรรม

สุวงศ์ ศาสตราวาท, สุรชาติ ณ หนองคาย และพิพัฒน์ ทองผดุงโรจน์ (2536: 119) กล่าวว่า การที่จะทำให้ประชาชนหันมาเห็นความสำคัญและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการใช้หมวกนิรภัยขณะขับขี่และ

โดยสารวจการยานยนต์มากขึ้น โดยการรณรงค์ให้การศึกษา (Health Education) และสร้างจิตสำนึกของความปลอดภัย (Safety Consciousness) ตลอดจนการปรับปรุงทางด้านวิศวกรรม (Engineering) แล้ว มาตรการทางกฎหมายก็เป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่จะเสริมให้ได้ผลยิ่งขึ้น เนื่องจากเป็นที่ยอมรับว่ากฎหมายเป็น ข้อบังคับและควบคุมความประพฤติหรือพฤติกรรมของคนที่มีประสิทธิภาพและได้ผลรวดเร็ว

กล่าวโดยสรุป ในเรื่องของปัญหาและอุปสรรคในการบังคับใช้กฎหมาย กฎหมายจรรยา และกฎหมายหมกนริภัย นี้ ปัญหาอาจเกิดจากตัวบทกฎหมาย ตัวประชาชน และตัวเจ้าหน้าที่ผู้มีหน้าที่ บังคับใช้กฎหมายเองก็ได้ การแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ผู้เกี่ยวข้องจะต้องพิจารณาแก้ปัญหา อย่างรอบคอบ และที่สำคัญควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาโดยการช่วยตัดสินใจ และกำหนด นโยบายเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายต่าง ๆ ด้วย ซึ่งหากกฎหมายที่รัฐตราออกมาใช้บังคับก่อให้เกิดประชาชน ได้รับความเดือดร้อน หรือมีสภาพบังคับไม่เหมาะสมแล้ว การละเมิดหรือฝ่าฝืนกฎหมายก็ยังคงมีอยู่ต่อไป ในส่วนของตัวบทกฎหมายนั้นจะต้องมีความชัดเจน คงเส้นคงวา ต้องสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม ต้องมีสภาพบังคับ มีมาตรการที่ดีและเหมาะสมกับสภาพความเปลี่ยนแปลงทางสังคม รวมทั้งเจ้าหน้าที่ ผู้บังคับใช้กฎหมายจะต้องใช้อำนาจหน้าที่โดยสุจริต บังคับใช้กฎหมายอย่างเหมาะสม มีประสิทธิภาพ เสมอภาค และเป็นธรรม ตลอดจนต้องมีมาตรการในการติดตามประเมินผล ตรวจสอบ และควบคุมความ ประพฤติของสมาชิกในสังคมที่ทันต่อความเปลี่ยนแปลงด้วย ในส่วนของกรมตำรวจ ก็มีนโยบายเกี่ยวกับ มาตรการบังคับใช้กฎหมายหมกนริภัยที่ชัดเจน แต่ในด้านการปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมายนั้น เจ้าหน้าที่งาน ผู้ปฏิบัติยังไม่สามารถบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้ใช้รถจักรยานยนต์อาจจะเห็นว่าเรื่อง การสวมหมกนริภัยเป็นเรื่องเล็กน้อย จะสวมหรือไม่สวมก็ได้ ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์มากนัก อาจถือว่าการ ละเมิดต่อกฎหมายดังกล่าวเป็นความผิดเล็กน้อย ไม่รุนแรง ฉะนั้น จึงทำให้การแก้ปัญหาดังกล่าวไม่บรรลุผล เท่าที่ควร การแก้ไขปัญหการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับจรรยาจิติ กฎหมายหมกนริภัยจิติ ผู้เกี่ยวข้องที่ มีหน้าที่รับผิดชอบไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยอ้อม จะต้องให้ความสำคัญในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น การบังคับใช้ กฎหมายจะบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการได้นั้นจะต้องมีการจัดระเบียบทางสังคมที่มีประสิทธิภาพจึงจะทำ ให้สังคมเกิดความเป็นระเบียบ ดังนี้ การศึกษาแนวคิดความการจัดระเบียบทางสังคม และความไม่เป็น ระเบียบทางสังคม จึงมีความจำเป็นที่จะกล่าวต่อไปด้วย

2.1.3 แนวความคิดการจัดระเบียบทางสังคม และความไม่เป็นระเบียบทางสังคม (Social Organization and Social Disorganization)

จากสภาวะทางสังคมที่มีความสับสน ไม่เป็นระเบียบ ถึงแม้รัฐบาลจะพยายามออกกฎหมาย มาเพื่อควบคุมความประพฤติของสมาชิกในสังคมให้ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ หรือข้อบังคับในเรื่องใด ๆ ก็ตาม สมาชิกในสังคมส่วนหนึ่งก็ยังฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับต่าง ๆ จนก่อให้เกิดความ

ไม่เป็นระเบียบ ดังนั้นเพื่อเป็นการทำความเข้าใจสภาวะดังกล่าวจึงควรกล่าวถึงแนวคิดการจัดระเบียบทางสังคม และความไม่เป็นระเบียบทางสังคม ดังที่มีผู้ศึกษาไว้หลายท่านดังนี้ คือ

ฮอบส์ (Hobbs อ้างถึงใน อรรถ สวรรณบุณผา, 2518: 30) นักปราชญ์ชาวอังกฤษ ได้กล่าวถึงมนุษย์ในภาวะธรรมชาติว่า มนุษย์จะถูกปกครองโดยอารมณ์ เพื่อให้ได้มาซึ่งความปลอดภัยในการดำรงชีวิต การเป็นที่ยอมรับในสังคมและเกียรติยศชื่อเสียงของตนเอง ไม่มีระเบียบกฎเกณฑ์หรือกฎหมายที่จะเป็นหลักประกันชีวิตมนุษย์ สภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์จึงเกิดความขัดแย้ง ซึ่งตีชิงเด่นกันตลอดเวลา จนเกิดความไม่เป็นระเบียบ ฉะนั้น ทางออกของปัญหา ก็คือ มนุษย์จำเป็นอย่างยิ่งจะต้องสร้างสัญญาประชาคมขึ้นและมอบอำนาจให้กับผู้ปกครอง เพื่อที่จะสร้างกฎเกณฑ์ของสังคม การฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ของสังคมย่อมถือว่ามีความผิดที่ควรลงโทษ

เฮเกิล (Hegel อ้างถึงใน ปฐม ทวีทรัพย์เจริญ, 2536: 250) กล่าวว่า รัฐจะเป็นผู้ออกกำหนดกฎเกณฑ์ทางศีลธรรมให้ประชาชนในสังคมปฏิบัติตาม รัฐเท่านั้นจะเป็นผู้กำหนดว่า สิ่งใดถูก สิ่งใดผิด สิ่งที่รัฐบาลกระทำเป็นไปโดยชอบและถูกต้องทั้งสิ้น

พาวนด์ (Pound อ้างถึงใน วิษณุ เครืองาม, 2539: 174) กล่าวสรุปว่า กฎหมายเป็นเรื่องมีรากฐานความสงบเรียบร้อยในสังคมและเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาคงๆ ของสังคม นักกฎหมายเป็นเสมือนวิศวกรสังคมซึ่งมีหน้าที่นำกฎหมายไปใช้แก้ปัญหาความบกพร่องต่าง ๆ ในสังคม

ทอคควีลล์ (Tocqueville อ้างถึงใน ปฐม ทวีทรัพย์เจริญ, 2536: 250) กล่าวสรุปว่า รัฐจะใช้บังคับกฎหมาย 3 ลักษณะดังนี้คือ

1. รัฐเป็นผู้ใช้มาตรการทางกฎหมายควบคุมความประพฤติ และคุ้มครองพิทักษ์ผลประโยชน์ของสมาชิกในสังคมตามหลักกฎหมายมหาชน ในฐานะที่รัฐมีอำนาจเหนือราษฎร
2. รัฐเป็นผู้ได้รับอาณัติมอบหมายจัดสรรเจ้าหน้าที่ ควบคุมรับผิดชอบการปฏิบัติหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยและความผาสุกของชุมชน ให้เป็นไปตามเจตนารมณ์และหลักกฎหมายอย่างเคร่งครัด
3. การบังคับใช้กฎหมายจะต้องบังคับใช้แก่สมาชิกในสังคมโดยเสมอภาค ภายใต้หลักนิติธรรมปราศจากความลำเอียง หรือรังเกียจเคียดแค้นโดยสิ้นเชิง

จากแนวคิดการจัดระเบียบทางสังคม จะเห็นได้ว่า เมื่อมนุษย์ในสังคมอยู่ร่วมกันและเกิดไม่เป็นระเบียบ เกิดมีความขัดแย้ง มีความเห็นไม่ลงรอยกันในกลุ่ม ไม่มีกฎระเบียบในการควบคุม เกิดปัญหาความไม่สงบในสังคม รัฐหรือผู้ปกครองจึงต้องออกกฎระเบียบ ข้อบังคับ หรือกฎหมายมาเพื่อจัดระเบียบทางสังคมและควบคุมสังคมให้เป็นปกติสุข หากผู้ใดฝ่าฝืนระเบียบ กฎเกณฑ์ บรรทัดฐานทางสังคม หรือ

กฎหมายแล้วก็ต้องได้รับโทษ ซึ่งเครื่องมือที่ใช้ในการควบคุมสังคมของรัฐก็คือ “กฎหมาย” นั้นเอง โดยรัฐจะต้องใช้กฎหมายอย่างเสมอภาคและเป็นธรรมด้วย

ส่วนในเรื่องของความไม่เป็นระเบียบทางสังคม (Anomy Theory) นั้น เมอร์ตัน (Merton อ้างถึงใน สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2536: 119-120) กล่าวว่าพฤติกรรมผิดสังคมเกิดขึ้นเนื่องจากสภาวะขัดแย้งกันภายในชุมชนที่เรียกว่า อโนมี (Anomie) โดยสนใจโครงสร้างทางสังคมที่มีอิทธิพลเหนือบุคคลในสังคม โดยเน้นความขัดแย้งระหว่างโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม และระหว่างความมุ่งหมายปลายทางในรูปคุณค่าทางวัฒนธรรมและวิธีการที่สังคมจัดให้ เพื่อให้บรรลุจุดหมาย เมอร์ตัน เห็นว่าโครงสร้างทางสังคมมีองค์ประกอบ 2 อย่างคือ

1. จุดมุ่งหมาย หรือวัตถุประสงค์ทางด้านวัฒนธรรม (Culturally Defined Goals) ถือว่าเป็นวัตถุประสงค์ที่ถูกต้องของสมาชิกในสังคม มีความสัมพันธ์ต่างกันไปเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นรากฐานต่อความเป็นอยู่ของกลุ่ม

2. วิธีที่ได้รับการยอมรับเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายนั้น ๆ (Institutionalized Means) เกี่ยวกับศีลธรรมแห่งจรรยา และสถาบันที่เป็นระเบียบ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ เช่น การใช้อำนาจบังคับการ แข่งขันเสรี และการผูกขาด เป็นต้น

พฤติกรรมผิดสังคมเกิดขึ้นเนื่องจากขาดความสมดุลย์ หรือเกิดการขัดแย้งระหว่างองค์ประกอบทั้งสองอย่าง ถ้ามีการเน้นวัตถุประสงค์และวิถีทางหรือบรรทัดฐานเท่ากัน สังคมก็มีความเป็นระเบียบ แต่ถ้าเน้นในจุดมุ่งหมายมากกว่าวิธีการหรือบรรทัดฐาน กฎเกณฑ์และบรรทัดฐานก็สลายตัว บรรทัดฐานไม่สามารถใช้บังคับกับบุคคลได้ เป็นสภาพที่ขาดบรรทัดฐาน เรียกว่า อโนมี (Anomie) เป็นสาเหตุให้เกิดพฤติกรรมผิดบรรทัดฐาน

ทฤษฎีความไม่เป็นระเบียบทางสังคมนี้ เป็นทฤษฎีที่อธิบายเสริมทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่โดยขยายความว่า บุคคลจะต้องปรับตัวให้เข้ากับระเบียบ กฎเกณฑ์ หรือบรรทัดฐานของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งแต่ละบุคคลก็จะมีบุคลิกภาพและการปรับตัวในหลายรูปแบบที่แตกต่างกันออกไปตามแนวคิดของ Merton ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับโครงสร้างทางสังคม การขัดเกลาทางสังคม และพฤติกรรมของแต่ละบุคคล ในส่วนของการศึกษามาตรการบังคับใช้กฎหมายหมวกนิรภัยที่เหมาะสมนั้น ถือได้ว่าเป็นความพยายามในการเปลี่ยนแปลงนโยบายในการบังคับใช้กฎหมายหมวกนิรภัยให้เปลี่ยนไปจากเดิมเพื่อหามาตรการที่เหมาะสมกว่าที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมที่ไม่ใช้วัตถุ แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกรู้จักคิด ความคิดเห็น หรือทัศนคติ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการประเมินคุณค่ารูปแบบของการควบคุมทางสังคม อันจะส่งผลกระทบต่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมหรือการปรับตัวของผู้ใช้รถจักรยานยนต์ในสังคมอย่างมากมาย บุคคลในสังคมอาจจะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ยากหรือง่ายก็ขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพของแต่ละบุคคลว่าจะคาดหวังหรือคาดหวังต่อความเปลี่ยนแปลงในรูปแบบของการบังคับใช้กฎหมายหมวกนิรภัยที่จะเกิดขึ้นไปในทิศทางใด

กล่าวโดยสรุป จากแนวคิดการจัดระเบียบทางสังคม และความไม่เป็นระเบียบทางสังคม ซึ่งนักวิชาการต่าง ๆ ได้อธิบายไว้ นั้นสามารถอธิบายได้ว่า หากสังคมใดต้องการความเป็นระเบียบเรียบร้อยแล้ว ส่วนประกอบต่าง ๆ ในสังคมก็จำเป็นต้องมีการบูรณาการเชิงระบบเพื่อก่อให้เกิดการเป็นสถาบัน หน่วยการกระทำในสังคมแต่ละส่วน ต่างต้องปฏิบัติหน้าที่ที่มีอยู่ในโครงสร้าง ต้องยึดมั่นในกฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผน วัฒนธรรม บรรทัดฐานของสังคม ไม่เกิดการเบี่ยงเบน เกิดความขัดแย้ง เกิดความตึงเครียด อันจะนำไปสู่ความไม่สมดุลในสังคม และเมื่อเกิดความไม่เป็นระเบียบหรือเกิดเสียสมดุลเมื่อใด สังคมก็จะมีการปรับตัว มีการบูรณาการ ลดความตึงเครียดในสังคม เพื่อบรรลุเป้าหมาย และจะต้องปรับพฤติกรรมของตนเองให้สอดคล้องกับสภาวะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งการปรับตัวนั้นจะต้องปรับตัวทั้งวิธีการที่สถาบันมีอยู่ และให้บรรลุจุดหมายทางวัฒนธรรม (Culturally Defined Goals) ด้วย ในส่วนที่เกี่ยวกับการศึกษามาตรการบังคับใช้กฎหมายหมวกนิรภัยที่เหมาะสมในครั้งนี้นั้น ถือว่าเป็นความพยายามของผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดระเบียบทางสังคมที่ต้องการกำหนดบรรทัดฐานทางสังคมใหม่ เพื่อหามาตรการบังคับใช้กฎหมายที่มีความเหมาะสม เพื่อใช้ควบคุมความประพฤติของผู้ใช้รถจักรยานยนต์ให้เหมาะสมกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งจากเนื้อหาส่วนนี้ผู้วิจัยจะขอลำดับถึงทฤษฎีต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับการบังคับใช้กฎหมายเพื่อดำเนินการกับผู้ละเมิด หรือฝ่าฝืนกฎระเบียบทางสังคม ดังนี้

2.1.3.1 ทฤษฎีการลงโทษ (Punishment Theory)

นักอาชญาวิทยาและทัณฑ์วิทยา ได้พยายามศึกษาค้นหาสาเหตุของการกระทำ ความผิดอาญา ตลอดจนหาวิธีการในการควบคุมอาชญากรรมชนิดต่าง ๆ การลงโทษ เป็นทางเลือกหนึ่งที่ถูกนำมาพิจารณา และใช้เป็นมาตรการในการควบคุมความประพฤติของสมาชิกในสังคม ซึ่งนักอาชญาวิทยา และทัณฑ์วิทยาหลายท่านได้ศึกษาเรื่อง โทษ และการลงโทษ ไว้หลายท่าน เช่น

ซูเธอร์แลนด์ และ เครสซี่ (Sutherland and Cressey อ้างถึงใน ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ และคณะ, 2539: 141-147) ได้ให้ความหมายของคำว่า "โทษ" ไว้ว่า หมายถึง ทัณฑ์กรรม หรือผลแห่งความผิดที่ต้องรับ ที่รัฐลงแก่ผู้กระทำผิดตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล ส่วนคำว่า "การลงโทษ" จะต้องเป็นการกระทำต่อบุคคลซึ่งอยู่ในสังคมโดยผู้มีอำนาจในสังคมนั้น และการลงโทษจะต้องก่อให้เกิดความเจ็บปวด หรือความทุกข์ทรมานแก่ผู้ถูกลงโทษตามรูปแบบและวิธีการที่กำหนดไว้

แพ็คเกอร์ และ ครอส์ (Packers and Cross อ้างถึงใน ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ และคณะ, 2539: 141-147) ได้กล่าวถึงทฤษฎีการลงโทษซึ่งมีที่มาจากแนวความคิดของนักอาชญาวิทยาสำนักคลาสสิก (Classical School) อันครอบคลุมการยับยั้ง การป้องกันและการปรับปรุงผู้กระทำผิด 2 ทฤษฎี คือ

ก. ทฤษฎีลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนต่อผู้กระทำความผิด (Retributive Theory)

และ

ข. ทฤษฎีการลงโทษเพื่อป้องกันแบบอรรถประโยชน์ (Utilitarian Prevention Theory)

ส่วนนักอาชญาวิทยาสำนักรัศมี (Positive School) เสนอทฤษฎีการลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด เพราะเหตุผลที่ว่าผู้กระทำความผิดเป็นผู้ป่วย จึงควรได้รับการแก้ไขฟื้นฟูมากกว่าการลงโทษ ซึ่งทฤษฎีการลงโทษมี 4 ทฤษฎีใหญ่ด้วยกันคือ

1. ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน เป็นปฏิกิริยาของสังคมที่มีต่อพฤติกรรมที่ผิดกฎหมายในลักษณะแก้แค้นทดแทนเกิดขึ้นในสภาวะธรรมชาติของคนในความสัมพันธ์กับโลกภายนอก และมีมาตั้งแต่โบราณกาล เป็นการแก้แค้นทดแทนที่เป็นการกระทำตอบโต้ผู้ประทุษร้าย โดยสมาชิกหรือโดยกลุ่มหรือโดยรัฐ

2. ทฤษฎีการลงโทษแบบอรรถประโยชน์ เบ็คคาเรีย (Cesare Beccaria, 1718-1794) และ เบ็นแธม (Bentham, 1748-1832) นักอาชญาวิทยาสำนักรัศมี ได้นำเสนอทฤษฎีการลงโทษแบบอรรถประโยชน์โดยมีหลักการเบื้องต้นว่า คนเรากระทำผิดโดยเจตนา และก่อนลงมือกระทำก็ได้พิจารณาใคร่ครวญแล้วจึงลงมือทำ เพราะฉะนั้นรัฐจึงควรบัญญัติความผิดและโทษสำหรับความผิดนั้นอย่างชัดเจน เมื่อมีกฎหมายบัญญัติชัดเจนอย่างนั้นแล้ว ผู้ที่ฝ่าฝืนยอมที่จะถูกลงโทษตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ ทั้งการลงโทษจะต้องทำอย่างรวดเร็ว แน่นอน เสมอภาคกัน และรุนแรงตามโทษที่กำหนดไว้ การลงโทษดังกล่าวย่อมจะมีประโยชน์ต่อสังคมในด้านการลดอาชญากรรม และส่งเสริมให้คนทั่วไปเคารพกฎหมาย

3. ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (Rehabilitative Theory) ลอมโบโซ (Lombroso, 1835 - 1909) นักอาชญาวิทยาสำนักรัศมีเป็นผู้นำ เห็นว่า อาชญากรรมเป็นปรากฏการณ์อย่างหนึ่งในสังคมเช่นเดียวกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ผู้ประกอบอาชญากรรมหาไม่เจตนาที่จะกระทำความผิด เพราะฉะนั้นเมื่อผู้ประกอบอาชญากรรมไม่ได้มีเจตนาประกอบอาชญากรรม การลงโทษผู้ประกอบอาชญากรรมตามโทษที่กฎหมายกำหนดไว้จึงน่าจะเป็นการไม่ถูกต้อง นักคิดสำนักนี้เน้นการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดเป็นรายบุคคลเพื่อแก้ไขฟื้นฟูให้เป็นคนดี ใช้หลักการลงโทษให้เหมาะสมกับบุคคล วิธีการที่ใช้เน้นวิเคราะห์สาเหตุของการกระทำความผิดเมื่อพบสาเหตุของการกระทำความผิดแล้วจึงแก้ไขที่สาเหตุนั้น เมื่อแก้ไขได้ผู้กระทำความผิดก็จะไม่กระทำความผิดอีกต่อไป สำหรับผู้ที่แก้ไขไม่ได้ก็ต้องกำจัดให้พ้นไปจากสังคม

4. ทฤษฎีการลงโทษเพื่อคุ้มครองสังคม (Protection Theory) แกรมมาติก และ แอนเซล (Gramatica and Ancel) นักอาชญาวิทยาสำนักรัศมี (Social Defence School) มีทัศนะในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดตรงที่นำกฎหมายอาญาเข้ามาเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด เน้นการคุ้มครองสังคมโดยการแก้ไขปรับปรุงและอบรมบ่มนิสัยผู้กระทำความผิดมากกว่าการลงโทษ แนวคิดนี้ได้พัฒนาเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันจนเป็นสำนักป้องกันสังคม (Social Defence School) ซึ่งใน

ปัจจุบันสำนักนี้ให้ความสนใจในเรื่องบุคลิกภาพของผู้กระทำความผิด กฎหมายอาญา และการควบคุมสิ่งแวดล้อม เพื่อให้สังคมดีขึ้นและเพื่อป้องกันอาชญากรรม

วิชณู เครืองาม (2539: 203-212) กล่าวว่า สภาพบังคับที่มีผลจริงจิ่งที่สุด คือ สภาพบังคับในกฎหมาย และในบรรดาสภาพบังคับทั้งหลายนั้น “โทษ” เป็นสภาพบังคับที่ได้ผลจริงจิ่งที่สุด ในการตอบโต้การกระทำที่ไม่พึงปรารถนาดังที่กล่าวกันว่า รัฐจะเป็นผู้กำหนดนโยบายทั้งหลายเกี่ยวกับการกำหนดความผิด กำหนดประเภทของโทษ และกำหนดแบบวิธีในการลงโทษแต่ละประเภทไว้ นโยบายดังกล่าวรวมเรียกว่า “นโยบายอาญา” (Criminal Policy) รัฐจะกำหนดนโยบายอาญาในเรื่องประเภทของโทษซึ่งแตกต่างกันออกไปได้ตามสังคมและกาลเวลา และที่สำคัญก็คือขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการลงโทษด้วยว่า ในสังคมนั้นถือว่าการลงโทษมีวัตถุประสงค์อะไร นักทฤษฎีได้แบ่งแยกประเภทของโทษในแต่ละสังคมออกเป็น 5 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ

1. การลงโทษแก่เนื้อตัวร่างกายของผู้กระทำความผิด (Corporal Punishment)
2. การลงโทษโดยตัดออกจากหมู่คณะ (Removal from the Group)
3. การลงโทษต่อชีวิต (Capital Punishment)
4. การลงโทษต่อทรัพย์สิน (Financial Punishment)
5. การลงโทษต่อเสรีภาพ (Punishment Against Liberty)

สุพจน์ สุโรจน์ (อ้างถึงใน สุเทพ เชาวลิตร และคณะ, 2539: 158-161) กล่าวว่า การลงโทษในประเทศไทยมีมากมายหลายชนิด ทั้งที่รุนแรงและไม่รุนแรง คล้ายกับของต่างประเทศ ซึ่งในปัจจุบันประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18 ได้บัญญัติโทษไว้ 5 ประการคือ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ และริบทรัพย์สิน และได้อธิบายเรื่องรูปแบบและวิธีการลงโทษในประเทศไทย ตามแนวทางที่ จูทเธอร์แลนด์ ได้แยกประเภทไว้ คือ

1. การกำจัดออกจากหมู่คณะ
 - 1.1 การประหารชีวิต
 - 1.2 การเนรเทศ
 - 1.3 การจำคุก
 - 1.4 การกักขัง
2. การลงโทษทางกายโดยการทรมาน
3. การลงโทษโดยการประจาน
4. การลงโทษโดยการทำให้สูญเสียทางการเงิน
 - 4.1 การปรับ
 - 4.2 การริบทรัพย์สิน

จากแนวคิด ทฤษฎีการลงโทษ อาจพิจารณาได้ว่า รัฐมีแนวคิดที่จะใช้การลงโทษ อันเป็นสภาพบังคับที่ดีที่สุดในการป้องกัน หรือลดปัญหาอาชญากรรม มาตราการทางกฎหมายต่าง ๆ จึงถือเสมือนหนึ่งว่าเป็นเครื่องมือในการควบคุมความประพฤติของสมาชิกในสังคมให้ปฏิบัติตามกฎหมาย กฎเกณฑ์ ข้อบังคับ ระเบียบแบบแผน ซึ่งถือว่าเป็นบรรทัดฐานทางสังคมที่กำหนดไว้ หากผู้ใดฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติก็ต้องได้รับโทษตามที่กฎหมายกำหนด ซึ่งแนวคิดและทฤษฎีดังกล่าวทั้งต่างประเทศและประเทศไทย ก็ใช้หลักเกณฑ์ในลักษณะที่เหมือนกัน จะแตกต่างกันบ้างก็เฉพาะในส่วนของการละเอียดเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมาย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับขนบธรรมเนียมประเพณีและสภาพสังคมของในแต่ละประเทศเท่านั้น ในส่วนของประเทศไทยอาจกล่าวได้ว่า การลงโทษในปัจจุบันที่กฎหมายจารจรไทยใช้อยู่ นั้น ได้นำแนวทางการลงโทษ ตามแนวคิดของนักอาชญาวิทยาสำนักโพสิทีฟมาบังคับใช้ แต่ไม่ได้นำมาใช้ทั้งหมดจึงเกิดความไม่เหมาะสม และไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยขอนำแนวคิดการลงโทษของสำนักดังกล่าว เฉพาะในส่วนที่ยังมิได้มีการนำมาใช้มาประยุกต์ใช้เพิ่มเติมให้เหมาะสมกับสภาพความเปลี่ยนแปลง เพื่อกำหนด มาตราการบังคับใช้กฎหมายหมวดนิรภัยที่เหมาะสมในอนาคตในรูปแบบต่าง ๆ ที่จะนำเสนอให้มีการบังคับใช้ในอนาคตต่อไป

กล่าวโดยสรุป จากแนวคิดการลงโทษ และทฤษฎีการลงโทษ อาจกล่าวได้ว่า สังคมจะต้องมีการวางระเบียบ วางกฎเกณฑ์ ข้อบังคับให้สมาชิกในสังคมปฏิบัติตาม สมาชิกในสังคมอาจมีการกระทำระหว่างกันที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่แตกต่างกันออกไป หากเกิดความไม่สงบ ในสังคม สังคมนั้น ๆ จะต้องจัดความตึงเครียดในสังคม ทำให้เกิดความสมดุลในระบบ สังคมจึงมีความเป็นระเบียบ ฉะนั้น บทบาทและหน้าที่ของสมาชิกในสังคมจึงมีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น ภายในระบบสังคม โดยเฉพาะในเรื่องการลงโทษจะมีความสัมพันธ์กับการกระทำผิดของสมาชิกในสังคม การฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อบังคับ หรือกฎหมาย แม้จะเป็นความผิดเล็กน้อยก็ตาม บางครั้งนักอาชญาวิทยาก็ยังให้ความหมายไปว่า ผู้นั้นเป็นอาชญากรรมในสายตาของนักวิชาการในสาขาดังกล่าวแล้ว ฉะนั้น หากจะทำความเข้าใจเรื่องการควบคุมผู้ละเมิดกฎหมาย หรือระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ในสังคมแล้ว จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาถึงเนื้อหาแนวคิดการควบคุมอาชญากรรม และการควบคุมทางสังคมต่อไปด้วย

2.1.3.2 ทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม (Crimes Control Theory)

จากการที่นักกฎหมายได้มองว่า การฝ่าฝืนกฎหมาย แม้จะเป็นความผิดเล็กน้อย ก็อาจเป็นอาชญากร หรือเป็นผู้ก่ออาชญากรรมได้ และยังมีนักวิชาการบางท่านได้กล่าวว่า การฝ่าฝืนกฎหมาย จราจร ถือว่าเป็นอาชญากรรมชนิดหนึ่งที่เรียกว่า "อาชญากรรมพื้นบ้าน" (Folk Crimes) ดังนั้น การศึกษาแนวคิดต่าง ๆ เพื่อควบคุมผู้กระทำผิดในเรื่องดังกล่าว จึงควรมีการศึกษาแนวคิดทฤษฎีการควบคุม

อาชญากรรม เพื่อเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจความหมาย และปรัชญาของความหมายเหล่านี้ด้วย ซึ่ง นักอาชญาวิทยา หลายคนได้ศึกษาไว้ เช่น

บอททอมมอร์ และ รูเบล (Bottommore and Rubel อ้างถึงใน อรรถ สวรรณบุบผา, 2518: 19-20) ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า อาชญากรรมไว้ว่า "เป็นปรากฏการณ์หนึ่งทาง สังคมที่เกิดขึ้นโดยการกระทำของบุคคล ซึ่งการกระทำนั้น ๆ กฎหมายได้บัญญัติเป็นข้อห้าม และถือว่าเป็น ความผิด ซึ่งผู้กระทำความผิดจะต้องได้รับการลงโทษ"

โสภณ วารชนนท์ และคณะ (2538) ได้ให้ความหมายของอาชญากรรมไว้ 3 ลักษณะคือ

1. ในด้านความหมายของนักกฎหมาย หมายถึง การกระทำ หรือละเว้นการกระทำ ใด ๆ ที่กฎหมายบัญญัติไว้เป็นความผิด และกำหนดโทษไว้ชัดเจน เช่น ความผิดฐานฆ่าคนตาย ลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ เป็นต้น อาชญากรรมตามความหมายนี้ยังจำแนกได้ 2 อย่างคือ

อาชญากรรมประเภทที่มีความชั่วร้ายในตัวเอง (Mala in se) เป็นอาชญากรรมที่ สะเทือนขวัญและเป็นภัยต่อสังคมเป็นอย่างมาก เช่น ความผิดฐานฆ่าคนตาย ความผิดฐานปล้นทรัพย์ ความผิดฐานชิงทรัพย์ เป็นอาชญากรรมประเภทที่มีลักษณะเป็นอาชญากรรมโดยแท้ และเป็นความผิดในตัว ของมันเอง ซึ่งผู้อยู่ในกรอบของศีลธรรมและบรรทัดฐานของสังคมจะไม่กระทำ

อาชญากรรมประเภทฝ่าฝืนข้อห้ามตามกฎหมายเล็ก ๆ น้อย ๆ หรือทำความผิดขึ้น ละเมิดที่ไม่รุนแรง (Mala Prohibita) เช่น ความผิดเกี่ยวกับการฝ่าฝืนกฎจราจร หรือความผิดตาม พระราชบัญญัติจราจรทางบก ความผิดเกี่ยวกับการพนัน เป็นต้น การกระทำความผิดเหล่านี้ แม้ผู้มีศีลธรรมหรือ วัฒนธรรมอันดีก็สามารถจะกระทำความผิดได้ โดยทั่วไปแล้วไม่ถือว่าเป็นอาชญากรรม ถือว่าเป็นการฝ่าฝืน กฎหมายและบรรทัดฐานของสังคมเท่านั้น

2. ในความหมายของนักอาชญาวิทยา หมายถึง การกระทำที่ชั่วร้ายและเป็น อันตรายต่อสังคมอย่างมาก ซึ่งนักอาชญาวิทยาจะมองผู้กระทำความผิดกฎหมายเป็นอาชญากรไปหมด

3. ในความหมายของนักสังคมวิทยา หมายถึง ความประพฤติที่ขัดแย้งหรือละเมิด ต่อระเบียบของสังคมนั้น มิได้หมายความว่าความขัดแย้งนั้นจะเป็นอาชญากรรมเสมอไป แต่มีความหมาย เพียงว่า ผู้คนประพฤติและปฏิบัติไม่ถูกต้องตามระเบียบที่สังคมกำหนดไว้เท่านั้น การขัดแย้งหรือละเมิดต่อ ระเบียบของสังคมที่ตราไว้เป็นกฎหมายเท่านั้น จึงจะเรียกว่า เป็นการกระทำความผิดกฎหมาย หรือเป็นการก่อ อาชญากรรม ยกเว้น การกระทำความผิดละเมิด ไม่ถือว่าเป็นการก่ออาชญากรรม

แมคคิโอนิส (Macdonis อ้างถึงใน อัฒเพ ชูบำรุง และคณะ, 2539: 8-9) กล่าวว่า การควบคุมอาชญากรรมอาจจะจำแนกได้เป็น 2 ประเภท คือ 1) การควบคุมโดยใช้ระบบงาน

ยุติธรรม หมายถึง การใช้ระบบงานยุติธรรมปฏิบัติต่อสมาชิกในสังคมตามแบบแผนของทางราชการ เช่น การจำเป็นต้องใช้เครื่องมือ อาวุธ เช่น มีกฎหมายอาญาเป็นข้อกำหนดในการควบคุมผู้กระทำผิดกฎหมาย และ 2) การควบคุมโดยการขัดเกลาทางสังคม เป็นการใช้วิธีปฏิบัติที่ไม่เป็นไปตามแบบแผนของทางราชการ เช่น การดำเนินการไปโดยอาศัย ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ หักสนคติ อุดมคติ สิ่งเหล่านี้ได้รับการอบรม สั่งสอน หรือขัดเกลามาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน

จอห์นสัน (Johnson อ้างถึงใน อัดเนพ ซูบำรุง และคณะ, 2539: 30-31) กล่าวว่า ในเรื่องปัญหาอาชญากรรมมีอุดมการณ์ที่สำคัญในการแก้ปัญหาอาชญากรรมอยู่ 3 ประการ คือ 1. อุดมการณ์ในการลงโทษ 2. อุดมการณ์ในการแก้ไขปรุงแต่งความประพฤติ และ 3. อุดมการณ์ในการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม

กล่าวโดยสรุป การประพฤติดังกล่าวหรือกฎหมายที่มีข้อบัญญัติห้ามกระทำการใด ๆ อันเป็นโทษเล็กน้อย เช่น กฎหมายหมกนินภัย ก็ถือว่าผู้กระทำผิดหรือผู้ฝ่าฝืนเป็นอาชญากรรมได้ในความหมายของนักกฎหมาย ดังนั้นวิธีประพฤติดังกล่าวต่อผู้กระทำผิด ดังกล่าวจึงน่าจะมีพื้นฐานที่เหมือนกันหรือใกล้เคียงกับผู้กระทำผิดอาญาโดยทั่ว ๆ ไป ระบบการควบคุมความประพฤติของผู้กระทำผิดกฎหมายดังกล่าว จึงน่าจะมีพื้นฐานแนวคิดเช่นเดียวกับระบบการควบคุมผู้กระทำผิดอาญาทั่วไป แม้จะใช้ไม่ได้ทั้งหมดก็ตาม ซึ่งการควบคุมก็สามารถใช้ได้ทั้งการควบคุมโดยใช้ระบบงานยุติธรรม (การควบคุมแบบเป็นทางการ) และการควบคุมโดยการขัดเกลาทางสังคม (การควบคุมแบบไม่เป็นทางการ) ในส่วนของอุดมการณ์ในการแก้ปัญหานี้ ก็อาจประยุกต์ใช้อุดมการณ์ในการลงโทษ อุดมการณ์ในการแก้ไขปรุงแต่งความประพฤติ และอุดมการณ์ในการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการควบคุมปัญหาอาชญากรรมได้ ผู้วิจัยจึงขอใช้อุดมการณ์ดังกล่าวมาเป็นพื้นฐานแนวคิดในการศึกษาความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องต่อมาตรการบังคับใช้กฎหมายหมกนินภัยที่เหมาะสมในเขตเทศบาลนครขอนแก่นต่อไป และผลจากการก่ออาชญากรรมไม่ว่าจะมองในแง่มุมใดก็ตาม ล้วนแล้วแต่ส่งผลกระทบต่อระบบสังคมได้รับผลกระทบในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง หรือวัฒนธรรมก็ตาม ความเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ได้เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นด้านที่ดีหรือไม่ดี บวกหรือลบก็ตาม รัฐจึงต้องแสวงหาวิธีการควบคุมสังคม เพื่อให้สังคมเกิดความสงบสุข ดังนั้นจึงต้องมีการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีการควบคุมทางสังคม เป็นพื้นฐานในการอธิบายปรากฏการณ์ในเรื่องนี้ด้วย

2.1.3.3 ทฤษฎีการควบคุมทางสังคม (Social Control Theory)

ลาปีเออร์ (Lapierre อ้างถึงใน จีรพรรณ กาญจนจิตรา 2523: 30-31 และอ้างถึงใน สนธยา พลศรี, 2533: 137-138) เจ้าของทฤษฎีการควบคุมทางสังคม กล่าวว่า การควบคุมสังคมมุ่งไปในแง่ของการวิเคราะห์พฤติกรรมทางวัฒนธรรมอันได้แก่ สถานภาพ สถานภาพของกลุ่ม ปทัสถานทางสังคม ค่านิยม การทอดทิ้งทางสังคม (Social Isolation) การควบคุมแบบเผด็จการ การควบคุมแบบ

ประชาธิปไตย วิกฤติการณ์ทางสังคม และความเชื่อทางศีลธรรม โดยมุ่งที่จะให้แต่ละคนประพฤติและปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของสังคม

แอดเลอร์ มุลเลอร์ และ ลอเฟอร์ (Adler, Mueller and Laufer 1991: 158) กล่าวว่า ทฤษฎีการควบคุมทางสังคม (Social Control Theory) มีเป้าหมายอยู่ที่เทคนิค และกลวิธีในการควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ให้เป็นปกติและนำไปสู่การปรับตัวไปตามสังคม หรือการเชื่อฟังกฎเกณฑ์ของสังคม สิ่งเหล่านี้ได้รับอิทธิพลมาจากครอบครัว โรงเรียน ความเชื่อทางศาสนา ค่านิยมทางศีลธรรม กลุ่มเพื่อน ๆ หรือแม้กระทั่งความเชื่อเกี่ยวกับระบบการปกครอง

เดวิส และคณะ (Davis, et al. อ้างถึงใน ยุทธ ศักดิ์เดชยนต์ และคณะ, 2539: 13 -15) กล่าวว่า การควบคุมสังคม หมายถึง การที่บุคคลหรือกลุ่มย่อยถูกบังคับให้ต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์หรือความคาดหวังของกลุ่ม กฎเกณฑ์หรือความคาดหวังของกลุ่มมีทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ การควบคุมอย่างเป็นทางการจะต้องมีการวางระเบียบกฎเกณฑ์ไว้อย่างชัดเจน มีหน่วยงานที่ทำหน้าที่รักษากฎเกณฑ์และใช้สภาพบังคับ (Sanction) เมื่อมีการละเมิดกฎเกณฑ์ และกฎเกณฑ์เหล่านี้ย่อมมีลักษณะเป็นกฎหมาย

แบล็ค (Black อ้างถึงใน ยุทธ ศักดิ์เดชยนต์ และคณะ, 2539: 14) แบ่งประเภทการควบคุมสังคมออกเป็น 4 แบบ คือ

1. แบบลงโทษ (Penal)
2. แบบชดใช้ความเสียหาย (Compensatory)
3. แบบบำบัดรักษา (Therapeutic)
4. แบบสมานความแตกแยก (Conciliatory)

ดรงค์ เล็งประชา (2532: 161-163) กล่าวว่า การทวิวิธีที่จะยับยั้งไม่ให้เกิดปัญหาสังคมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจะต้องกระทำโดยศึกษาสาเหตุของปัญหานั้นอย่างแจ่มแจ้ง แล้วพยายามนำเครื่องมือหรือวิธีการที่ได้ศึกษาค้นคว้ามาใช้กับคนและสังคม เช่น

1. การกำหนดบรรทัดฐานของสังคม (Norms)
2. การขัดเกลาทางสังคม (Socialization)
3. การลงโทษที่รุนแรง (Severe Punishment)
4. การใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ (Better Law Enforcement)
5. การศึกษา (Education)
6. การศาสนา (Religion)

7. หน่วยงานแนะแนวและให้คำปรึกษา (Guidance and Counselling Programmes)
8. หน่วยงานที่สร้างขึ้นเพื่อแก้ปัญหาประโชยน์ต่อสังคม (Social Group Work)
9. การปรับปรุงสภาพแวดล้อม (Area Rehabilitation)
10. การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ (Economic Development)

ยูทซ์ คักดีเคชยนต์ และคณะ (2539: 15) กล่าวว่า กฎหมายในฐานะเป็นเครื่องมือในการควบคุมสังคมชนิดหนึ่งในบรรดาเครื่องมือการควบคุมหลาย ๆ ชนิด ย่อมมีความสัมพันธ์กับการควบคุมสังคมชนิดอื่น ๆ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ความสัมพันธ์อาจจะเป็นในลักษณะเสริมซึ่งกันและกัน หากชนบธรรมเนียมประเพณีหย่อนแรงบังคับ กฎหมายจะมีบทบาทสำคัญ ในทางกลับกันในกรณีที่การบังคับสังคมแบบอื่นได้ผลดีอยู่แล้ว กฎหมายจะมีบทบาทสำคัญน้อย ซึ่งกฎหมายกับสังคมนั้นมีความเกี่ยวข้องจนไม่สามารถแยกออกจากกันได้ กฎหมายอาจเปลี่ยนแปลงสังคมได้ในบางเวลา แต่ในขณะเดียวกันการเปลี่ยนแปลงของสังคมก็อาจมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงกฎหมายด้วยเช่นกัน

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2536) ได้สรุปถึงความหมายของการควบคุมสังคมไว้ว่า ระบบการควบคุมสังคมจะเป็นเสมือนกลไกให้เราประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่สังคมคาดหวังว่าควรจะทำอย่างไร และได้รวบรวมแนวคิดของนักวิชาการต่างประเทศไว้หลายท่าน พอสรุปได้ความว่า การควบคุมสังคมเป็นศาสตร์ที่เกี่ยวกับว่า ทำอย่างไรที่จะให้สังคมดำรงอย่างมีระเบียบ อิทธิพล (Influence) และอำนาจ (Power) เป็นสิ่งที่จำเป็นในอันที่จะดำรงไว้ซึ่งความเป็นระเบียบเรียบร้อยทางสังคม โดยให้แต่ละคนมุ่งประพฤติและปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของสังคมที่ได้กำหนดขึ้น ซึ่งจะมีกรรมวิธีควบคุมอยู่หลายประการ ระบบการควบคุมทางสังคมอาจแบ่งได้เป็น 2 ระบบคือ 1. บรรทัดฐานทางสังคม (Social Norms) อาจหมายถึง กฎ ระเบียบ ความเชื่อ ค่านิยมของสังคมนั้น ได้มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของสมาชิกภายในสังคมเพื่อให้สมาชิกปฏิบัติตามสถานภาพ และบทบาทตามที่สังคมคาดหวังไว้ 2. ระบบการให้รางวัล หรือการลงโทษ นอกจากระบบการควบคุมทางสังคมดังกล่าวแล้วข้างต้น การควบคุมทางสังคมยังแบ่งได้เป็น การควบคุมที่ไม่เป็นทางการ (Informal Control) ได้แก่ วิถีประชา จารีตประเพณี ซึ่งกลุ่มสังคมที่มีลักษณะความสัมพันธ์แบบปฐมภูมิมักจะใช้การควบคุมแบบไม่เป็นทางการ และการควบคุมที่เป็นทางการ (Formal Control) ได้แก่ กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับกฎเกณฑ์ต่างๆ ของสถาบันต่างๆ การควบคุมแบบนี้จะอยู่ในสังคมที่มีลักษณะความสัมพันธ์แบบทุติยภูมิ

กล่าวโดยสรุป การควบคุมทางสังคมก็คือ กระบวนการที่ทำให้บุคคลในสังคมประพฤติ ปฏิบัติตามที่สังคมได้คาดหวังไว้ หรือการควบคุมความประพฤติของสมาชิกในสังคมให้ปฏิบัติตามบรรทัดฐานทางสังคม หรือเป็นระบบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม

หากสมาชิกในสังคมฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตาม ก็จะต้องถูกผู้มีหน้าที่ในการรักษากฎเกณฑ์ใช้สภาพบังคับในการควบคุมความประพฤติ ส่วนมากมักจะเป็นการลงโทษตามที่สังคมได้กำหนดไว้ ในทางทฤษฎีได้จัดแบ่งประเภทการควบคุมสังคมออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ การควบคุมแบบเป็นทางการ ได้แก่ การควบคุมที่ใช้ ข้อบังคับ ระเบียบ กฎหมาย ในการควบคุมหากมีการฝ่าฝืนจะต้องได้รับโทษ และการควบคุมแบบไม่เป็นทางการ ได้แก่ การควบคุมโดยใช้ ขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณี ความเชื่อ ค่านิยมในสังคม ในส่วนของการศึกษามาตรการบังคับใช้กฎหมายหมวดวินัยที่เหมาะสมนั้น ก็ถือว่าเป็นการเสาะหามาตรการในการควบคุมผู้ใช้รถจักรยานยนต์ให้สวมหมวกนิรภัยเมื่อใช้รถจักรยานยนต์ ซึ่งตามกฎหมายแล้วจะต้องใช้วิธีการควบคุมสังคมแบบเป็นทางการ ซึ่งหากผู้ใช้รถจักรยานยนต์ฝ่าฝืนกฎหมายจะต้องถูกจับกุมดำเนินคดีและได้รับโทษตามกฎหมาย แต่อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติผู้บังคับใช้กฎหมายดังกล่าวมักใช้วิธีการควบคุมแบบไม่เป็นทางการผสมผสานเข้าไปด้วย ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจว่าผู้บังคับใช้กฎหมายแต่ละคนจะใช้วิธีการควบคุมสังคมแบบใด ทั้งนี้โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ใช้รถจักรยานยนต์ได้รับความปลอดภัยในชีวิตเมื่อประสบอุบัติเหตุจากการใช้รถจักรยานยนต์นั่นเอง

วิธีการควบคุมสังคมนั้นมีแนวคิดทั้งของไทยและต่างประเทศ ซึ่งแนวคิดหนึ่งได้เน้นถึงเรื่องการบังคับใช้กฎหมายโดยใช้มาตรการลงโทษ และมาตรการเสริมต่าง ๆ และอีกแนวคิดหนึ่งได้เน้นถึงมาตรการให้การศึกษา และกระบวนการขัดเกลาทางสังคมเป็นสิ่งสำคัญ แต่อย่างไรก็ตามทั้งสองแนวคิดน่าจะมีส่วนสำคัญด้วยกันทั้งสองแบบ การควบคุมความประพฤติของสมาชิกในสังคมให้ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์และบรรทัดฐานของสังคม จะใช้เพียงมาตรการใดมาตรการหนึ่งคงจะมีได้ หรือหากใช้ได้ก็คงไม่เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ดังนั้นจึงควรจะต้องพิจารณามาตรการบังคับใช้ที่เหมาะสมกับสภาพสังคมและความเปลี่ยนแปลงทางสังคม สำหรับมาตรการบังคับใช้กฎหมายหมวดวินัยในประเทศไทยที่เป็นอยู่ในปัจจุบันรัฐได้บังคับใช้ตามกฎหมาย โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจจะเป็นผู้จับกุมผู้ใช้รถจักรยานยนต์ที่ไม่สวมหมวกนิรภัยเมื่อใช้รถจักรยานยนต์ ซึ่งมาตรการที่ใช้อยู่ก็ได้แก่ การว่ากล่าวตักเตือน การจับกุมและเปรียบเทียบปรับ และการไม่ดำเนินการใด ๆ (การไม่จับกุม) ส่วนมาตรการในด้านการศึกษา การรณรงค์ การประชาสัมพันธ์ การให้ความรู้ด้านกฎหมาย ก็มีบ้างแต่ไม่มากเท่าที่ควร และที่สำคัญในเรื่องของมาตรการเสริมต่าง ๆ นั้น ในประเทศไทยยังไม่มีหรือนำสิ่งที่เรียกว่า “มาตรการเสริม” มาบังคับใช้แต่อย่างใด จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการศึกษาเพื่อผลักดันให้มีการใช้มาตรการเสริมในรูปแบบต่าง ๆ อันเป็นมาตรการที่ต่างประเทศใช้บังคับแล้วได้ผลมาแล้ว มาบังคับใช้ในสังคมไทยต่อไปในอนาคต

2.1.3.4 ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ (Structural - Functional Theory)

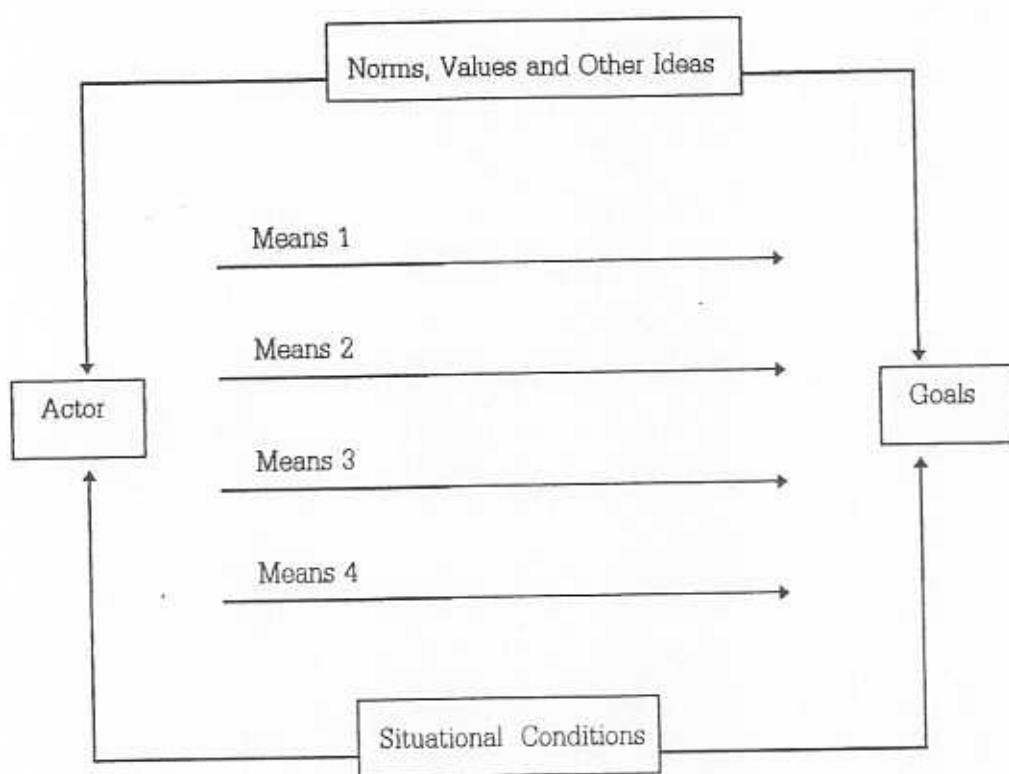
จากการศึกษากลุ่มแนวคิดต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว อาทิเช่น แนวคิดการบังคับใช้กฎหมาย การจัดระเบียบทางสังคม ความไม่เป็นระเบียบทางสังคม การลงโทษ การควบคุมอาชญากรรม และการควบคุมทางสังคม นั้น กลุ่มแนวคิดดังกล่าวถือว่าเป็นกลุ่มแนวความคิดที่อยู่ภายใต้กรอบของทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ หากจะกล่าวถึงปรากฏการณ์ทางสังคมในภาพรวมระดับทฤษฎีแล้วก็สามารถใช้ทฤษฎี

โครงสร้างหน้าที่อธิบายได้ดีพอสมควร ซึ่งในเรื่องทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นั้น เดอร์ไคม์ (Durkheim อ้างถึงใน สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2533: 45-48) มีฐานคติเกี่ยวกับสังคม ว่า

1. สังคมมนุษย์เป็นองค์ภาวะ (Entity) โดยตัวมันเอง เป็นสิ่งมีชีวิต เป็นองค์ภาวะทางสังคม (Social Whole) มีเอกลักษณ์ มีความต้องการ มีโครงสร้าง มีชื่อต่างหากไปจากส่วนผสมที่ประกอบขึ้นมากเป็นสังคม
2. ส่วนประกอบต่าง ๆ ของระบบปฏิบัติหน้าที่สนองความต้องการจำเป็นทั้งหมดที่ระบบพึงมีในฐานะที่เป็นระบบอินทรีย์ระบบหนึ่ง
3. ถ้าระบบสามารถสนองความต้องการจำเป็นของระบบได้แล้ว สังคมหรือระบบก็จะอยู่ในภาวะปกติ
4. เมื่อใด จุดต่าง ๆ ที่สังคมมีความเป็นปกติอันเกิดจากการที่ความต้องการได้รับการตอบสนอง ระดับของการตอบสนองกับระดับความต้องการเท่าเทียมกัน เมื่อนั้นความสมดุลหรือจุดสมดุล (Equilibrium) ก็เกิดขึ้น

พาร์สันส์ (Parsons อ้างถึงใน สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2536: 61-79) กล่าวถึงโครงสร้างการกระทำทางสังคม (The Structure of Social Action) ประกอบไปด้วยฐานคติเกี่ยวกับลักษณะความเป็นจริงทางสังคมในเชิงอาสานิยม (Voluntaristicism) ซึ่ง พาร์สันส์ เชื่อว่า ทฤษฎีการกระทำอาสานิยม (Voluntaristic Theory of Action) เป็นศูนย์กลางของสิ่งปฏิกูล (Concept) และ ฐานคติจากอรรถประโยชน์นิยม ปฏิฐานนิยม และจิตนิยม (Utilitarianism, Positivism and Idealism) และได้นำมาสร้างทฤษฎีองค์การสังคมเชิงหน้าที่ขึ้น (Functional Theory of Social Organization) โดยอาศัยจิตอาสานิยมมามองการตัดสินใจของผู้กระทำทางสังคม (Social Actor) ซึ่งจะตัดสินใจทำอะไรอย่างเสรี โดยอยู่ภายใต้กฎระเบียบ (Normative Constraints) และสถานการณ์ (Situational - Constraints Action) ดังนั้นการกระทำเชิงอาสา จึงประกอบด้วยธาตุมูลดังนี้

1. ผู้กระทำ หมายถึงปัจเจกชน
2. เป้าหมาย ที่ผู้กระทำมุ่งประสงค์
3. วิธีต่าง ๆ ที่ผู้กระทำจะเลือกใช้เพื่อบรรลุเป้าหมาย
4. สถานการณ์ อันเป็นฉากซึ่งผู้กระทำจะต้องนำเข้ามาพิจารณาในการที่จะเลือกวิธีหนึ่งวิธีใดในการบรรลุเป้าหมาย
5. ตัวกำหนดเชิงบรรทัดฐาน อันได้แก่ ค่านิยม บรรทัดฐานทางสังคม และความคิดต่าง ๆ ซึ่งผู้กระทำจะต้องนำมาพิจารณาประกอบในการเลือกวิธีการบรรลุเป้าหมาย
6. การตัดสินใจโดยเสรี ภายใต้เงื่อนไขข้อบังคับหรือบรรทัดฐานและสถานการณ์ ดังแสดงให้ได้ในแผนภูมิที่ 1 ดังนี้

แผนภูมิที่ 1 หน่วยการกระทำเสรี (Unit of Voluntaristic Action) (เทอร์เนอร์, 1974 อ้างถึงใน สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2537: 47)

จากแผนภูมิตั้งต้น พาร์สันส์ มีแนวความคิดเบื้องต้นว่า หน่วยการกระทำ (Unit Act) หนึ่ง จะมีผู้กระทำคนหนึ่ง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง การกระทำทางสังคมครั้งหนึ่งจะประกอบด้วยหน่วยการกระทำหลายหน่วย แต่ละหน่วยการกระทำอาจมีคนเดียวทำหนึ่ง หรือหลายคนก็ได้

พาร์สันส์ มีความคิดในการวิเคราะห์ระบบสังคมว่า จะต้องมีการพัฒนาระบบแนวความคิดที่สามารถแบ่งลักษณะของสังคมมนุษย์ทุกระดับได้อย่างมีระเบียบ เป็นแนวความคิดที่แสดงความแตกต่างอย่างชัดเจนระหว่างระบบ ระบบสังคมและระบบวัฒนธรรม ซึ่งพาร์สันส์ได้นำเอาความต้องการจำเป็นพื้นฐานของแต่ละระบบมาอธิบายความต้องการพื้นฐาน ทั้งปัญหานายในระบบและปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างระบบด้วย จุดสนใจของพาร์สันส์จึงอยู่ที่ระบบสังคม ดังนั้นจึงสนใจเรื่องบูรณาการในระบบสังคม และระหว่างระบบสังคมกับระบบวัฒนธรรม และระบบบุคคลตามความคิดของ พาร์สันส์ บูรณาการของระบบสังคมจะเกิดขึ้นได้ขึ้นอยู่กับความต้องการจำเป็นเชิงหน้าที่ (Functional Requisite) สองประการคือ 1) ระบบสังคมต้องมีคนจำนวนหนึ่งซึ่งเพียงพอที่จะแสดงบทบาทต่าง ๆ ที่ระบบต้องการ 2) ระบบสังคมจะต้องพยายามหลีกเลี่ยงแบบแผนวัฒนธรรมที่ทิ้งไม่รักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อย และกำหนดบังคับให้คน

ต้องกระทำการอันเป็นไปไม่ได้ ซึ่งจะทำให้เกิดการเบี่ยงเบนและการขัดแย้งขึ้น หลังจากนั้น พาร์สันส์ ได้สร้างกรอบแนวคิดเกี่ยวกับแนวความคิดเรื่องการกลายเป็นสถาบัน (Institutionalization) ซึ่งหมายถึงแบบแผนที่ค่อนข้างถาวรของการกระทำระหว่างกันของบุคคลในสถานภาพต่าง ๆ แบบแผนเหล่านั้นอยู่ในกรอบของวัฒนธรรม บรรทัดฐานทางสังคม ค่านิยมและแบบแผนอื่น ๆ การกลายเป็นสถาบันของ พาร์สันส์ มีกระบวนการเป็น ขั้นตอนดังนี้

- 1) ผู้กระทำซึ่งมีภูมิหลังต่างกันเข้าสู่ความสัมพันธ์ทางสังคม
- 2) สิ่งที่คุณกระทำได้รับการขัดเกลามาก่อน เป็นผลมาจากความต้องการการจำเป็นและวิถีการมีความต้องการจำเป็นเหล่านี้จะได้รับการสนองตอบด้วยการรับเอาแบบแผนวัฒนธรรมมาใช้
- 3) โดยผ่านการกระทำระหว่างกันนี้เอง บรรทัดฐานทางสังคมจะก่อรูปขึ้นเมื่อผู้กระทำปรับการขัดเกลาก็ได้รับมาก่อนเข้าหากัน
- 4) บรรทัดฐานเหล่านั้นเกิดเป็นแนวทางปรับการขัดเกลาลงเข้าหากันของผู้กระทำ แต่ขณะเดียวกันก็ถูกหล่อหลอมโดยวัฒนธรรม
- 5) ผลสุดท้ายบรรทัดฐานเหล่านี้จะทำหน้าที่ควบคุมการกระทำระหว่างกัน อันจะทำให้เกิดเสถียรภาพขึ้นจนกลายเป็นสถาบันและระบบสังคมก็เกิดขึ้น

ในเรื่องความจำเป็นพื้นฐานของระบบสังคม พาร์สันส์ได้แสดงวิธีตอบสนองความต้องการในทฤษฎีการกระทำไว้อย่างชัดเจนว่า ระบบการกระทำ (System of Action) มีความต้องการพื้นฐาน 4 ประการคือ การปรับตัว (Adaptation) การบรรลุเป้าหมาย (Goals Attainment) บูรณาการ หรือ เสถียรภาพ (Integration) และกฎระเบียบ (Latency) โดย พาร์สันส์ ได้กำหนดให้ระบบสังคม 4 ระบบทำหน้าที่แก้ปัญหา หรือสนองความต้องการจำเป็นนี้ คือ ระบบวัฒนธรรมแก้ปัญหากฎระเบียบ (Cultural System - Latency) ระบบสังคมแก้ปัญหาเสถียรภาพ (Social system-integration) ระบบบุคคลแก้ปัญหาการบรรลุเป้าหมาย (Personality System-Goal Attainment) และระบบอินทรีย์แก้ปัญหาการปรับตัว (Organismic System - Adaptation) ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นได้ดังแผนภูมิที่ 2 ดังนี้

Adaptation		Goal Attainment	
A	G	G	G
L	I		
L		I	
L			I
Latency		Integration	

แผนภูมิที่ 2 ทักษะเชิงหน้าที่นิยมของระบบสังคม (สมคักดิ์ ศรีสันติสุข, 2537: 48)

จากแผนภูมิที่ 2 เมื่อแต่ละระบบย่อยต่างก็มีความสัมพันธ์กันก็จะทำให้ระบบใหญ่เกิดการบูรณาการได้ ดังนั้นในการทำความเข้าใจ หรือศึกษาระบบใด ๆ ก็จำเป็นต้องศึกษาหรือทำความเข้าใจระบบ หรือระบบย่อยอื่นประกอบไปด้วยกัน จึงทำให้เกิดความเข้าใจดี

สมคักดิ์ ศรีสันติสุข (2535: 98) กล่าวว่า ทฤษฎีการหน้าที่ ได้เน้นว่า การที่สมาชิกในสังคมอยู่ในสังคมอย่างมีระเบียบก็เนื่องมาจาก

ก) การมีค่านิยมบรรทัดฐานทางสังคมและทัศนคติร่วมกัน สิ่งเหล่านี้ทำให้สังคมมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และมีความมั่นคงในสังคม

ข) การอบรมเลี้ยงดู (Socialization) เป็นกระบวนการที่สำคัญต่อการปลูกฝังค่านิยม บรรทัดฐานและทัศนคติให้กับสมาชิกในสังคมให้มีพฤติกรรมตามที่สังคมคาดหวัง

ค) ทฤษฎีนี้มีทัศนคติเกี่ยวกับธรรมชาติของบุคคลว่ามีความร่วมมือกับคนอื่นและประพฤติตามค่านิยม และความเชื่อของสังคม

ง) การอบรมเลี้ยงดูมีความสัมพันธ์กับการควบคุมทางสังคม เพราะเป็นกระบวนการที่จะถ่ายทอดบรรทัดฐานทางสังคม เมื่อสมาชิกใดประพฤติเบี่ยงเบนจากบรรทัดฐานทางสังคม ก็จะมีการลงโทษ

จ) ทฤษฎีนี้มองว่าการลงโทษต่าง ๆ มีความจำเป็นเพื่อทำให้สังคมมีความสมดุลย์และมีระเบียบ

โรเจอร์ (Rogers, 1981) - ได้นำแนวคิดของ พาร์สันส์ มาประยุกต์ใช้เกี่ยวกับการแพร่กระจายนวัตกรรมไว้ 4 ส่วนด้วยกัน คือ

ก) โครงสร้างสังคม (Social Structure) หมายถึง แบบแผนการจัดระเบียบทางสังคม โครงสร้างทางสังคมจะประกอบไปด้วยส่วนต่าง ๆ เพื่อให้สังคมคงอยู่ได้ เช่น แบบแผนการนับถือฤกษ์ยาม รูปแบบการแต่งงาน ลักษณะครอบครัว การสืบทอดมรดก

ข) บรรทัดฐานของสังคม (Norms)

ค) ผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Opinion Leader)

ง) กระบวนการตัดสินใจ (Decision - Making Process)

กล่าวโดยสรุป ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ ได้กล่าวถึงความจำเป็นเชิงหน้าที่ ที่แต่ละหน่วยในสังคมจะต้องแสดงบทบาทและหน้าที่ที่มีอยู่ให้อยู่ในระเบียบ กฎเกณฑ์ หลีกเลี่ยงความไม่เป็นระเบียบโดยจะต้องจัดระเบียบหรือจัดการบูรณาการทางสังคมให้เกิดความสมดุลย์เพื่อบรรลุเป้าหมายที่สังคมต้องการ เนื้อหาทฤษฎีนี้ได้กล่าวถึงการอบรมเลี้ยงดู การขัดเกลาทางสังคมเป็นสิ่งจำเป็นในการปลูกค่านิยมและบรรทัดฐานทางสังคม ตลอดจนมีความสัมพันธ์กับการควบคุมทางสังคม การลงโทษ สังคมจะต้องหลีกเลี่ยงแบบแผนที่ไม่รักษาความสงบเรียบร้อย สมาชิกในสังคมต้องมีการกระทำระหว่างกันให้อยู่ในกรอบของบรรทัดฐาน วัฒนธรรมที่เป็นแบบแผนค่อนข้างถาวร ผู้ใดฝ่าฝืนหรือประพฤติเบี่ยงเบนจะต้องถูกลงโทษ ทั้งนี้เพื่อขัดความไม่เป็นระเบียบให้เข้าสู่สภาวะสมดุลย์และมีระเบียบนั่นเอง สำหรับในเรื่องการศึกษาความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องต่อมาตรการบังคับใช้กฎหมายหมวกนิรภัยที่เหมาะสมนี้ อาจกล่าวได้ว่าเป็นการพยายามแสวงหาวิธีการ (Means) ที่จะบรรลุเป้าหมายคือ ต้องการควบคุมความประพฤติของผู้ใช้รถจักรยานยนต์ให้สวมหมวกนิรภัยเมื่อใช้รถจักรยานยนต์ เป็นการวางแผนแผนที่ถาวรในการบังคับใช้เพื่อควบคุมการกระทำของผู้ใช้รถจักรยานยนต์ให้อยู่ระเบียบ ในกฎเกณฑ์ที่สังคมได้พยายามกำหนดขึ้นใหม่ซึ่งผู้เกี่ยวข้องจะต้องได้รับการอบรมเลี้ยงดู ได้รับการขัดเกลาทางสังคม ได้รับการสั่งสมจากประสบการณ์ แล้วจึงเกิดทัศนคติหรือมีความคิดเห็นเกี่ยวกับมาตรการบังคับใช้กฎหมายที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบัน หรือที่จะเกิดขึ้นในอนาคตร่วมกัน อันจะเป็นการยอมรับซึ่งกฎเกณฑ์ หรือบรรทัดฐานต่าง ๆ ทางสังคมที่จะเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย

อย่างไรก็ตาม การศึกษากลุ่มแนวคิดทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นั้นมีข้อจำกัดในการศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีพลวัตนั้นจะต้องมีการอธิบายถึงความสัมพันธ์ กระบวนการปฏิสัมพันธ์แบบต่าง ๆ ระหว่างสมาชิกในสังคมด้วยกัน กระบวนการต่าง ๆ เช่น การเรียนรู้ การรับรู้ ความคิดเห็น พฤติกรรม บุคลิกภาพ และการปรับตัว ตลอดจนแนวคิดอื่นที่เกี่ยวข้องกับความเป็นปัจเจกบุคคลซึ่งจะเกี่ยวข้องกับกลุ่มแนวคิดพื้นฐานด้านจิตวิทยาสังคม จะมีความสำคัญในการศึกษาครั้งนี้ จึงต้องมีการศึกษากลุ่มแนวคิดพื้นฐานต่าง ๆ ในทฤษฎีดังกล่าวในส่วนต่อไปด้วย

2.2 แนวความคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับจิตวิทยาสังคม

การศึกษาแนวคิดทางด้านจิตวิทยาสังคมนั้น มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงในปัจเจกบุคคลที่มีต่อเรื่องใด ๆ เนื่องจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาระดับความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องต่อมาตรการบังคับใช้กฎหมายหมวกนิรภัยในเขตเทศบาลนครขอนแก่น จึงควรศึกษาและทำความเข้าใจเนื้อหาในส่วนนี้ ดังต่อไปนี้ คือ

2.2.1 แนวความคิด เรื่องการเรียนรู้ และการรับรู้

มงคล ชาวเรือ (2527: 129 -133, อ้างถึงใน สนชยา พลศรี, 2533: 159) กล่าวว่า นักทฤษฎีการเรียนรู้อาจจำแนกได้ 2 กลุ่มคือ

ก. กลุ่มทฤษฎีความรู้ความเข้าใจหรือทฤษฎีสถาน (Cognitive or Field Theory) ได้สรุปการเรียนรู้ไว้ว่า หมายถึง "การที่มนุษย์รวบรวมการรับรู้และแนวความคิดต่าง ๆ เข้าเป็นระเบียบแบบแผนที่มีความหมาย ก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจลักษณะส่วนรวมของเหตุการณ์ และการเกิดการหยั่งเห็น (Insight) ในการแก้ปัญหา"

ข. กลุ่มทฤษฎีความสัมพันธ์ (Associationistic Theory) สรุปว่า การเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวร อันเป็นผลมาจากการฝึกฝนหรือประสบการณ์ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนี้หมายรวมถึง การเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ ความเข้าใจ การเปลี่ยนแปลงด้านทักษะในการคิด การทำงาน รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงทัศนคติด้วย

โดยสรุปแล้ว นักทฤษฎีทั้ง 2 กลุ่มต่างก็มีความเห็นว่า การเรียนรู้ของคนต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หมายถึง การที่คนได้รับรู้ทราบเรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับสิ่งนั้นจำนวนมากพอ และสามารถรวบรวมสิ่งที่รับรู้ทั้งหมดเข้ามาเป็นระเบียบระบบ ทำให้เกิดความเข้าใจต่อสิ่งนั้นอย่างถ่องแท้ เกิดการหยั่งเห็นในการแก้ปัญหา และมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทั้งด้านความรู้ ความเข้าใจ ทักษะการคิด การทำงานและทัศนคติของเขา ดังนั้นการเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยต่าง ๆ มากมาย เช่น ความพร้อมของบุคคล ความแตกต่างระหว่างบุคคล การฝึกหัด การเสริมแรง การจูงใจ สิ่งเร้าและการตอบสนอง เป็นต้น สำหรับการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอศึกษาการเรียนรู้ทางสังคมของกลุ่มตัวอย่าง ตามนัยความหมายที่ มงคล ชาวเรือ ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น

2.2.2 แนวความคิดเรื่องความรู้ ความเข้าใจ

ประเสริฐ เก็มประโคน (2539: 12 - 14) ได้ศึกษาและรวบรวมความหมายของคำว่า "ความรู้" จากนักวิชาการหลาย ๆ ท่านไว้ดังนี้ คือ

บลูม (Bloom, 1971) กล่าวว่า ความรู้ เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการระลึกถึงสิ่งเฉพาะเรื่อง หรือเรื่องทั่ว ๆ ไป ระลึกได้ถึงวิธีการ กระบวนการ หรือสถานการณ์ต่าง ๆ โดยเน้นความจำ

กู๊ด (Good, 1973) ได้ให้คำจำกัดความของความรู้ไว้ว่า ความรู้เป็นข้อเท็จจริง ความจริง กฎเกณฑ์และข้อมูลต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้รับและเก็บรวบรวมสะสมไว้จากมวลประสบการณ์ต่าง ๆ

อนันต์ ศรีโสภาค ได้ให้ความหมายของความรู้ว่า คือส่วนหนึ่งของความสามารถทางพุทธิปัญญา (Cognitive Domain) ซึ่งประกอบด้วย ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินผล

ชาวล แพร่ตกุล ได้ให้ความหมายว่า ความรู้เป็นการแสดงออกของสมรรถภาพสมองด้านความจำโดยใช้วิธีให้ระลึกออกมเป็นหลัก

ไทรแอนดิส (Triandis, 1971 อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการจัดการจรรยาบรรณ, 2540: 2-3) กล่าวว่า บุคคลมีความรู้ในเรื่องใดในลักษณะใดก็มักจะก่อให้เกิดทัศนคติ หรือความคิดเห็นต่อเรื่องนั้น ในลักษณะนั้น

ไพศาล หวังพานิช (2526: 96 -105) กล่าวว่า การวัดความรู้เป็นการวัดความสามารถทางสมองด้านการระลึกของความรู้ของความจำเป็นส่วนใหญ่ ใช้วัดประสบการณ์ในอดีต หรือเคยรู้เห็นมาแล้วของบุคคลว่า มากน้อยเพียงใด ซึ่งคำถามวัดความรู้ แบ่งออกเป็น 3 ชนิด คือ

1. ถามความรู้ในเนื้อเรื่อง เป็นการถามรายละเอียดของเนื้อหาข้อเท็จจริงต่าง ๆ
2. ถามความรู้ในวิธีดำเนินการ เป็นการถามวิธีปฏิบัติต่าง ๆ แบบแผน ประเพณี ขั้นตอนของการปฏิบัติทั้งหลาย
3. ถามความรู้แบบรวบยอด เป็นการถามความสามารถในการจัดทำข้อสรุป หรือหลักการที่เกิดจากการผสมผสานหลักขณะร่วม เพื่อรวบรวม หรือย่อเนื้อหา

กล่าวโดยสรุป ในเรื่องความรู้ความเข้าใจนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดความรู้ความเข้าใจเป็นตัวแปรหนึ่งในการศึกษาความคิดเห็นผู้เกี่ยวข้องต่อมาตรการบังคับใช้กฎหมายหมวกนิรภัยด้วย โดยจากคำนิยามของนักวิชาการต่าง ๆ อาจสรุปได้ว่า ความรู้ความเข้าใจกฎหมายหมวกนิรภัย หมายถึง การแสดงออกของสมรรถภาพทางสมองด้านความจำ ความเข้าใจ ในเนื้อหากฎหมาย ในวิธีการปฏิบัติการตามกฎหมาย และในวิธีการบังคับใช้กฎหมายหมวกนิรภัยของตำรวจ ซึ่งบุคคลได้เรียนรู้ รับรู้ เก็บรวบรวม หรือสังเคราะห์ประสบการณ์ต่าง ๆ และสามารถนำความรู้ดังกล่าวไปใช้ได้

2.2.3 แนวความคิดเรื่องความคิดเห็น

ทลวงวิเชียรแพทยาคม (2509: 162 - 163 อ้างถึงใน สงครามชัย ลิทองดี, 2537: 13) กล่าวว่า ความคิดเห็น (Opinion) กับทัศนคติ (Attitude) เป็นคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันมากมักจะถูกใช้เปลี่ยนกันได้เสมอ ทัศนคติ หมายถึง ความพยายามที่จะทำ (Intention to Act) ซึ่งจะเกี่ยวกับอุปนิสัยและพฤติกรรม (Habit and Behavior) ส่วนความคิดเห็นเป็นเพียงคำพูด และเครื่องหมาย (Verbal and Symbol) แต่ทุกคราวที่พูดถึงการทดสอบทัศนคติก็มักจะเอ่ยถึงความคิดเห็นด้วย

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2526: 3) กล่าวว่า ความคิดเห็น เป็นการแสดงออกทางด้านทัศนคติอย่างหนึ่ง แต่การแสดงความคิดเห็นนั้นมักมีอารมณ์เป็นส่วนประกอบและเป็นส่วนที่พร้อมที่จะมีปฏิกิริยาเฉพาะอย่างต่อสถานการณ์ภายนอก

นัลแนลลี จูเนียร์ (Nunnally, Jr., 1959: 285) กล่าวว่า ทั้งความเห็นและทัศนคติเป็นเรื่องของการแสดงออกของแต่ละบุคคลต่อประชาชนทั่วไป ต่อขนบธรรมเนียมประเพณีและการแสดงออกทางความคิดในโลกที่เกี่ยวข้องกับตัวเขา ความเห็นจะใช้ในเรื่องที่เกี่ยวกับการลงความเห็นและความรู้ ในขณะที่ทัศนคตินั้นจะใช้มากในเรื่องที่เกี่ยวกับความรู้สึกและความชอบพอ เราจะใช้คำว่าความคิดเห็นมากกว่าคำว่าทัศนคติ อย่างไรก็ตามทั้งความคิดเห็นและทัศนคติก็มีความสัมพันธ์กันมาก

เบสท์ (Best 1977 อ้างถึงใน สจร., 2540: 2-3) ได้เสนอแนะว่าวิธีง่ายที่สุดในการที่จะบอกถึงความเห็น ก็คือ การแสดงให้เห็นถึงคำร้อยละของคำตอบในแต่ละข้อความ

โดยสรุป การรับรู้ อาจหมายถึง สภาพการตอบสนองต่อสิ่งเร้าของบุคคลซึ่งรับเอาข้อเท็จจริงกฎเกณฑ์ เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับสิ่งเฉพาะเรื่องหรือเรื่องทั่ว ๆ ไปที่มนุษย์ได้รับรู้จากประสาทสัมผัสทั้งทางตรงและทางอ้อมมาเก็บไว้ในความทรงจำของตน เป็นผลให้มีการรวบรวมสิ่งที่ได้จากการรับรู้ที่มีความหมายไว้เป็นระบบ ก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และเกิดการหยั่งเห็น ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ในหลายรูปแบบ ส่วนความเห็นนั้นอาจหมายถึงผลรวมของความรู้ที่มนุษย์ได้เรียนรู้หรือรับรู้จากสิ่งต่าง ๆ รอบ ๆ ตัว และสามารถที่จะแสดงออก สนองตอบ หรือประเมินคุณค่าต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดในรูปแบบต่าง ๆ ได้ ฉะนั้นความรู้ การรับรู้ การเรียนรู้ ความเห็น และทัศนคติ จึงมีความเกี่ยวข้อง ใกล้ชิด และมีสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก เป็นผลรวมที่สะสมอยู่ในมนุษย์ทุกคนพร้อมที่จะแสดงออกต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ การรับรู้กฎหมายหมวกนิรภัย หมายถึง รูปแบบการรับรู้กฎหมายหมวกนิรภัยในลักษณะต่าง ๆ ที่แต่ละคนได้รับการสั่งสมจากประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ เช่น การรับรู้จากสื่อโฆษณา การรณรงค์ประชาสัมพันธ์ การรับรู้จากประสบการณ์อุบัติเหตุ การรับรู้จากการดำเนินคดีของตำรวจ ซึ่งการรับรู้ในลักษณะต่าง ๆ กัน น่าจะมีผลต่อการมีความคิดเห็นเกี่ยวกับมาตรการบังคับใช้กฎหมาย

ทรมานที่เหมะสมได้ ส่วนความคิดเห็น หมายถึง ผลรวมของการตัดสินใจที่จะประเมินคุณค่าสิ่งหนึ่งสิ่งใด ให้มีทิศทางไปในทางใด อาจจะเป็นไปในด้านดีหรือไม่ดี หรือแสดงออกในเชิงปริมาณในระดับต่าง ๆ รวมทั้งการไม่ตัดสินใจที่จะประเมินคุณค่าสิ่งใด ๆ ก็ได้ ซึ่งความคิดเห็นอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์และสภาพแวดล้อมเป็นสำคัญ

กล่าวโดยสรุป แนวคิดดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจะมีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับแนวคิดเรื่องพฤติกรรมของบุคคลเป็นอย่างมาก ซึ่งพฤติกรรมของบุคคลจะมีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการปฏิสัมพันธ์ในสังคมซึ่งจะมีความแตกต่างกันออกไป จึงสมควรที่จะกล่าวถึงพฤติกรรมของบุคคล บุคลิกภาพ และการปรับตัว ในตอนต่อไปด้วย

2.2.4 แนวคิดเรื่องพฤติกรรม บุคลิกภาพ และการปรับตัว

ณรงค์ เลี้ยงประชา (2532: 87-93) กล่าวว่า พฤติกรรมเป็นกิริยาอาการของมนุษย์และสัตว์ที่แสดงออกซึ่งทำให้ผู้ที่พบเห็นได้ทราบความหมาย เพื่อการปฏิบัติตอบโต้ถูกต้องเหมาะสม อาจแสดงออกมาในรูปลักษณะต่าง ๆ เช่น ดีใจ เสียใจ โกรธ ก้าวร้าว การแสดงความรัก ความสุภาพ ความกลัว เป็นต้น พฤติกรรมมนุษย์เป็นเรื่องที่ควรศึกษาเนื่องจากเราต้องมีความสัมพันธ์กันและหลีกเลี่ยงการกระทำต่อกันทางสังคม (Social Interaction) ไม่ได้

สกินเนอร์ (Skinner) กล่าวว่า พฤติกรรมมนุษย์ถูกควบคุมโดยเงื่อนไขของการเสริมแรง และเงื่อนไขแห่งการลงโทษ ด้วยเหตุนี้ มนุษย์จึงไม่มีเสรีภาพ ผลการกระทำของคนมีอยู่ 2 ประการ คือ ผลการกระทำที่ทำให้พอใจซึ่งจะทำหน้าที่เป็นแรงเสริมให้แกการกระทำนั้นต่อไป (เงื่อนไขแห่งการเสริมแรง) และผลการกระทำที่ทำให้ไม่พอใจซึ่งจะเป็นตัวการทำให้เราหยุดพฤติกรรม หรือการกระทำอันจะนำมาซึ่งผลการกระทำเช่นนั้นในอนาคต (เงื่อนไขแห่งการลงโทษ) เพราะฉะนั้น พฤติกรรมของคนเราจึงถูกควบคุมโดยเงื่อนไขของผลการกระทำทั้งสองประการ

ณรงค์ เลี้ยงประชา (2532: 94-99) กล่าวว่า สิ่งแวดล้อมรอบตัวมนุษย์จะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรม แยกออกได้ 2 ประเภท คือ

1. สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ
2. สิ่งแวดล้อมทางสังคม เช่น ค่านิยม ความเชื่อ กลุ่มสังคมที่ตนเป็นสมาชิก สื่อสารมวลชน เป็นต้น

พฤติกรรมมนุษย์จะมีปัจจัยหลายอย่างเป็นตัวกำหนดรวมทั้งสถานการณ์ (Situation) ด้วย แต่ส่วนใหญ่จะได้รับการขัดเกลาทางสังคมและจากการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ พฤติกรรมบางอย่างเป็นที่ต้องการของสังคม แต่บางอย่างเป็นพฤติกรรมที่สังคมไม่ต้องการ อย่างไรก็ตาม ในความสัมพันธ์กันของคนในสังคม คนย่อมแสดงพฤติกรรมออกมาได้ทั้งสองลักษณะ แต่ในลักษณะที่สังคมไม่ต้องการนั้นย่อมจะต้องได้รับการแก้ไข มิฉะนั้นสังคมก็จะไม่สงบสุข

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2531: 122-123) กล่าวว่า พฤติกรรมของคนเป็นปฏิกริยาที่สำคัญ ซึ่งแสดงออกถึงการมีชีวิตอยู่ ซึ่งมีทั้งที่อยู่ภายในจิตใจ หรือที่แสดงออกมาภายนอก บุคคลโดยทั่วไปจะแสดง พฤติกรรมของตนออกมาตามพัฒนาการตามวัย ซึ่งสอดคล้องกับวัฒนธรรมและกฎหมายของสังคม

เคลแมน (Kelman อ้างถึงใน ประภาเพ็ญ สุวรรณ, 2531 และอ้างถึงใน สงครามชัย ลิทองดี, 2537: 41) ได้แบ่งการเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลออกได้ 3 ลักษณะคือ

1. การเปลี่ยนแปลงเพราะถูกบังคับ (Compliance) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในลักษณะนี้เป็นเพราะบุคคลถูกบังคับจากสังคม หรือกลุ่มบุคคลบังคับให้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมถ้าไม่เปลี่ยนแปลงจะถูกลงโทษ ถ้าเปลี่ยนแปลงก็จะได้รับรางวัลจากสังคม

2. การเปลี่ยนแปลงเพราะการเอาแบบอย่าง (Identification) การเปลี่ยนแปลงแบบนี้ บุคคลจะมองเห็นพฤติกรรมของบุคคลอื่นว่าเป็นสิ่งที่ดี

3. การเปลี่ยนแปลงเพราะยอมรับว่าเป็นสิ่งดี (Internalization) การเปลี่ยนแปลงแบบนี้ เกิดขึ้นเนื่องจากบุคคลได้ยอมรับและรู้สึกด้วยตนเองว่า การเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นสิ่งถูกต้องเป็นสิ่งที่เหมาะสมกับตนเอง เป็นสิ่งที่ตรงกับแนวความคิดหรือค่านิยมของตนเอง

จะเห็นได้ว่า เมื่อผู้คนมีการกระทำต่อกันในสังคม ก็ย่อมเกิดกระบวนการทางสังคมในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง ทั้งนี้เพื่อแก้ไขปัญหาหรือสนองความต้องการ หรือเพื่อดำเนินไปสู่เป้าหมายที่ต้องการการกระทำต่อกันทางสังคม จึงเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่จะก่อให้เกิดกิจกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพฤติกรรมของบุคคลจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ทั้งนี้เพื่อปรับตัวให้เข้ากับสภาพความเปลี่ยนแปลงและการอยู่รอดในสังคมต่อไป ซึ่งรูปแบบของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอาจเกิดขึ้นได้ในหลายรูปแบบดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น และที่สำคัญพฤติกรรมของบุคคลจะถูกควบคุมโดยเงื่อนไขการเสริมแรง และเงื่อนไขการลงโทษ ดังนั้นเงื่อนไขของการบังคับใช้กฎหมายหมวกนิรภัยแบบต่าง ๆ ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จึงอาจจะต้องพิจารณาผลของการมีเงื่อนไขเสริมแรง หรือเงื่อนไขการลงโทษด้วย

2.2.4.1 บุคลิกภาพ

อัลพอร์ท (Allport อ้างถึงใน นวลละออ สุภาพล, 2527: 2-3) ได้รวบรวมความหมายของคำว่า บุคลิกภาพ จากหนังสือจิตวิทยาไว้ เช่น

มันน์ (Munn, 1902) กล่าวว่า บุคลิกภาพ คือ ลักษณะเด่นของแต่ละบุคคล ซึ่งเป็นการรวบรวมแบบแผนทั้งหมดมาเป็นบูรณาการของโครงสร้างพฤติกรรม เช่น ความสนใจ ทักษะนิสัย สติปัญญา ความสามารถ ความถนัด และสิ่งอื่น ๆ ที่แสดงถึงลักษณะนิสัย

คาร์ไมเคิล (Carmichael, 1957) กล่าวว่า บุคลิกภาพ หมายถึง ผลรวมของคุณสมบัติต่าง ๆ ได้แก่ ความสนใจ ทักษะ อุดมคติ อุปนิสัย ความสามารถ การพูด ลักษณะภายนอก การปรับตัว ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นแบบแผนทั่ว ๆ ไปของชีวิต

พีค และ วิธโลว์ (Peak and Whitlow, 1975) กล่าวว่า บุคลิกภาพ คือ โครงสร้างและคุณสมบัติในการแปรพลังของแต่ละบุคคลซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะนิสัยในการตอบสนองต่อสถานการณ์

อัลพอร์ต (Allport อ้างถึงใน อรรถ สุวรรณบุปผา, 2518: 105 -106) ได้ให้ความหมายของคำว่า บุคลิกภาพไว้ว่า บุคลิกภาพ เป็นการเปลี่ยนแปลงระบบจิตวิทยาภายในของแต่ละคน ซึ่งเป็นการตัดสินลักษณะเอกลักษณ์ของการปรับปรุงตนเองต่อสภาพแวดล้อม อาจกล่าวได้ว่า บุคลิกภาพคือสิ่งหนึ่งที่อยู่ภายในของแต่ละคนซึ่งเป็นผลให้มีพฤติกรรมแตกต่างไปจากบุคคลอื่น

แคทเทล (Cattell อ้างถึงใน อรรถ สุวรรณบุปผา, 2518: 105-106) ได้กำหนดความหมายของบุคลิกภาพโดยมุ่งถึงการวัดหาลักษณะบุคลิกภาพ โดยกล่าวว่า บุคลิกภาพ คือ สิ่งที่จะพยากรณ์ว่าบุคคลใดจะปฏิบัติต่อสภาพแวดล้อมอย่างไร บุคลิกภาพเป็นสิ่งที่ช่วยให้เราสามารถพยากรณ์ความประพฤติของผู้อื่นได้ แต่การวัดหาลักษณะของบุคลิกภาพจากลักษณะสันดานแต่เพียงอย่างเดียวไม่เป็นการเพียงพอ เพราะพฤติกรรมของมนุษย์แต่ละคนย่อมจะแตกต่างกันออกไปตามสภาพ ปัญหา และ บทบาทที่เขาเกี่ยวข้องกับในต่างกรรมและต่างวาระกัน จึงต้องพิจารณาถึงลักษณะความเปลี่ยนแปลงของมนุษย์ดังกล่าวด้วย

มงคล ชาวเรือ (2527: 128, อ้างถึงใน สนธิยา พลศรี, 2533: 158) ได้กล่าวถึงทฤษฎีบุคลิกภาพ (Personality Theory) ไว้ว่า บุคลิกภาพเป็นสิ่งที่ปรากฏให้เห็นได้ทางพฤติกรรมของมนุษย์ ดังนั้นในการศึกษาเกี่ยวกับบุคลิกภาพของมนุษย์จำเป็นต้องสังเกตจากพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในการดำเนินชีวิตประจำวัน บุคลิกภาพสามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลง และปรับปรุงได้ตลอดชีวิต ทฤษฎีนี้สามารถนำไปใช้พัฒนาคนได้โดยดำเนินการด้วยวิธีต่าง ๆ กันออกไป เช่น การฝึกอบรม การกล่อมเกลางานสังคม ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการแบบต่าง ๆ แต่อย่างไรก็ตามการนำเอาทฤษฎีนี้ไปใช้ในการพัฒนาคน จำต้องนำไปใช้ร่วมกับทฤษฎีทางสังคมอื่น ๆ ด้วยจึงจะเกิดผล เพราะการพัฒนาคนให้มีประสิทธิภาพขึ้นได้นั้น จะไม่อาจทำได้โดด ๆ เนื่องจากต้องเกี่ยวข้องกับอิทธิพลของปัจจัยและระบบสังคมมากมาย ในการศึกษาวัยครั้งนี้ บุคลิกภาพจึงมีความสำคัญในแง่ที่เป็นพฤติกรรมของผู้เกี่ยวข้องแต่ละคนที่แสดงออกหรือเกิดขึ้นในชีวิตประจำวันและมีผลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ

2.2.4.2 การปรับตัว

เมอร์ตัน (Merton อ้างถึงใน อรรถ สุวรรณบุปผา, 2518: 119-120) ได้กล่าวถึงการปรับตัวของบุคคล ว่าจะต้องมีการปรับตัวต่อจุดหมายทางด้านวัฒนธรรม (Culturally Defined Goals) และวิธีการยอมรับเพื่อให้บรรลุจุดหมายนั้น (Institutionalized Means) และแบ่งการปรับตัวออกเป็น 5 แบบคือ 1) การปรับปรุงตัวไปตามสังคม 2) การปรับปรุงตัวที่เป็นพฤติกรรมผืนสังคม 3) แบบการปรับตัว

ที่ละทั้งจุดมุ่งหมายด้านวัฒนธรรมแต่กลับยึดมั่นในบรรทัดฐานทางสถาบัน 4) แบบการปรับตัวที่ยอมรับจุดมุ่งหมายในวัฒนธรรมและวิถีทางสถาบัน ต่อมาได้ละทิ้งองค์ประกอบทั้งสองอย่าง เพราะเกิดความลำบากและความวุ่นใจ ไม่ปฏิบัติตามบรรทัดฐานทางสถาบัน แยกตัวออกจากสังคม 5) แบบการปรับตัวที่พยายามปรับปรุงเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม ในทิศทางที่ตนจะได้ประโยชน์ต้องการแสวงหาบรรทัดฐานและจุดมุ่งหมายใหม่ ๆ

กล่าวโดยสรุปแล้ว พฤติกรรม บุคลิกภาพ และการปรับตัวของมนุษย์ หมายถึง แบบแผนหรือรูปแบบการปรับปรุงการกระทำของแต่ละบุคคลซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะตัว เพื่อตอบสนองต่อสิ่งเร้าทั้งสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และสภาพแวดล้อมทางสังคม ทั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อตอบสนองความต้องการของแต่ละบุคคล อาจจะมีการปรับตัวทั้งในด้านดีและไม่ดีก็ได้ ในการศึกษาวิจัยความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องต่อมาตรการบังคับใช้กฎหมายหมวกนิรภัยที่เหมาะสมนั้น ผู้เกี่ยวข้องแต่ละคนอาจมีการปรับตัวเพื่อจุดมุ่งหมายทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันออกไป บางคนอาจเป็นดีเห็นงามกับมาตรการบังคับใช้บางอย่าง แต่บางคนอาจไม่เห็นตรงกับมาตรการบังคับใช้นั้น ๆ ได้ซึ่งเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคลแต่ละรายไปที่จะมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันไปได้ ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับกระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่บุคคลจะได้รับการขัดเกลาที่แตกต่างกันออกไปนั่นเอง

2.2.5 แนวความคิดเรื่องการขัดเกลาทางสังคม (Socialization)

ลันด์เบอร์ก และคณะ (Lundberg and Others., 1963) กล่าวว่า การขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการของการมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ซึ่งบุคคลได้เรียนรู้นิสัย ทักษะ ความเชื่อ และมาตรฐานของการตัดสินใจซึ่งมีความจำเป็นต่อการมีชีวิตอยู่ร่วมกันของบุคคลในสังคม

ทอมลินสัน (Thomlinson, 1965) กล่าวว่า การขัดเกลาทางสังคมจะทำให้บุคคลสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคมโดยผ่านการเรียนรู้ และปฏิบัติตามค่านิยมและบรรทัดฐานภายในสังคม การขัดเกลาทางสังคมที่ดีนั้นจะทำให้บุคคลได้รับรู้ถึงบรรทัดฐานภายในสังคม และทำหน้าที่เป็นตัวควบคุมทางสังคมอย่างหนึ่ง

คณาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2535: 37-45 อ้างถึงใน พินิจ รุ่งแจ้ง, 2538: 33-36) ได้ให้คำนิยามคำว่า “การขัดเกลาทางสังคม” ไว้ว่าเป็นกระบวนการทั้งทางตรงและทางอ้อมของมนุษย์ในสังคมหนึ่ง ๆ เพื่อที่จะพัฒนาตนเองให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมและเพื่อพัฒนาบุคลิกภาพของตนเองด้วย โดยกล่าวว่ามนุษย์นับแต่เกิดมาเป็นทารกจะเรียนรู้อันใดได้ก็ด้วยการผ่านตัวแทน เช่น พ่อแม่ ผู้ปกครอง ญาติพี่น้อง หรือสถาบันต่าง ๆ ในสังคม การขัดเกลาจึงเป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องประสบตลอดชีวิตเพื่อให้สามารถปรับตัวเข้ากับวิถีชีวิตที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ เป็นการรับเอาคุณค่าของกลุ่มที่เราอยู่ด้วยในฐานะเป็นสมาชิกของกลุ่ม ทำให้มนุษย์เกิดความเป็นตัวตน (Self) คือความรู้สึกที่แตกต่างไปจากคนอื่น สามารถควบคุมความรู้สึกนึกคิด ความประพฤติให้เหมาะสมกับวาระและ

โอกาสต่าง ๆ นั้น มนุษย์ต้องอาศัยการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางสังคมด้วย โดยอาศัยตัวแทน 6 กลุ่มช่วยขัดเกลาคือ ครอบครัว กลุ่มเพื่อน โรงเรียน กลุ่มอาชีพ ศาสนา และสื่อมวลชน

โปปีโน (Popenoe, 1983: 122, อ้างถึงใน นวลละออ สุภาพล, 2537: 69) กล่าวว่า กระบวนการถ่ายทอดทางสังคมเป็นกระบวนการที่ทำให้มนุษย์พัฒนาบุคลิกภาพตน และเรียนรู้วิถีการดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคม

มัสเสน และโรเซนวิก (Mussen and Rosenzweig, 1973 อ้างถึงใน นวลละออ สุภาพล, 2537: 69) กล่าวว่า กระบวนการถ่ายทอดทางสังคมนับเป็นประสบการณ์ทางสังคมของคนเราที่มีต่อบุคลิกภาพ ค่านิยม ทศนคติและแรงจูงใจ โดยอาศัยกระบวนการที่บุคคลแต่ละคนจะเรียนรู้เพื่อปรับตัวให้เข้ากับมาตรฐานจารีตประเพณี วิธีปฏิบัติต่าง ๆ ในสังคม ช่วยให้เขามีประสบการณ์และพฤติกรรมที่สอดคล้องกับประสบการณ์และพฤติกรรมที่สังคมยอมรับ

วัตสัน และลินด์เกรน (Watson and Lindgren อ้างถึงใน นวลละออ สุภาพล, 2537: 69) กล่าวว่า การถ่ายทอดทางสังคมเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างซับซ้อน สังคมเป็นผู้กำหนดรางวัลและข้อห้ามที่เหมาะสม ตลอดจนสถานการณ์ที่ผู้เป็นตัวแทนของสังคมในการถ่ายทอดจะนำไปประยุกต์ใช้เพื่อดำเนินการถ่ายทอดทางสังคมต่อไป

นวลละออ สุภาพล (2537: 111, 114) กล่าวว่า เป็นที่แน่ชัดว่าบุคลิกภาพของคนเรามีการพัฒนาเป็นขั้นตอนและเป็นผลรวมมาจากพันธุกรรม ภูมิภาวะทางสรีระ และประสบการณ์ทางสังคม ที่บุคคลได้รับการปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมโดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมและการอบรมเลี้ยงดู เป็นการกระทำในกระบวนการถ่ายทอดทางสังคม เพื่อขัดเกลาและหล่อหลอมให้สมาชิกใหม่ของสังคมมีลักษณะนิสัยและพฤติกรรมเป็นไปในแนวทางที่สังคมปรารถนา บิดามารดามีบทบาทสำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่ากันในการถ่ายทอดในการถ่ายทอด ความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยม และแบบแผนพฤติกรรมต่าง ๆ แก่เด็กด้วยการอบรมเลี้ยงดู ซึ่งเป็นกระบวนการที่มีผลต่อลักษณะจิตใจและพฤติกรรมของเด็กในปัจจุบัน และเน้นศักยภาพของการกระทำของบุคคลในอนาคตอีกด้วย

เบอร์เกอร์ (Burger อ้างถึงใน สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2535: 94) ได้อธิบายว่า การอธิบายว่าการอบรมเลี้ยงดูเป็นกระบวนการที่สำคัญในการควบคุมทางสังคม เขากล่าวว่า

ก) การอบรมเลี้ยงดูเป็นกระบวนการที่ถ่ายทอดบรรทัดฐานทางสังคมแก่สมาชิกในสังคม
ข) มีสถาบันต่าง ๆ ทางสังคมเป็นผู้ดำเนินงาน อาทิ สถาบันครอบครัว การศึกษา ศาสนา การเมือง ฯลฯ

ค) การอบรมเลี้ยงดูทำให้สังคมมีการจัดระเบียบเรียบร้อยเกิดขึ้น

ง) บุคคลในสังคมที่แข็งแกร่งจะสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างสงบ ส่วนบุคคลที่อ่อนแอกว่าก็จะต้องประสบความลำบาก ไม่สามารถจะอยู่ในสังคมได้ ซึ่งได้แก่พวกอาชญากร ผู้ที่ฝ่าฝืนบรรทัดฐานของสังคม

โดยสรุปแล้ว การอบรมขัดเกลาทางสังคมนับเป็นกระบวนการสำคัญที่หล่อหลอม กล่อมเกลา อุปนิสัย ทักษะคติ บุคลิกลักษณะ ตลอดจนกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมว่าแต่ละคนจะมีพฤติกรรมอย่างไร และมีการปรับตัวให้ดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างไร การขัดเกลาจะเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นตั้งแต่ทารกเกิดขึ้นจนกระทั่งเติบโตเป็นผู้ใหญ่ เป็นสิ่งที่จะต้องเกิดขึ้นตลอดชีวิต จะมีการขัดเกลาเป็นลำดับ มีการปลูกฝังระเบียบวินัย สอนให้รู้จักบทบาทของตนเอง และสร้างทัศนคติ ค่านิยมต่าง ๆ การขัดเกลาอาจเกิดขึ้นได้ในหลายลักษณะหลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับว่าสถาบันทางสังคมต่าง ๆ ซึ่งเป็นตัวแทนในการขัดเกลา (Social Control Agents) จะให้การขัดเกลา อบรมเลี้ยงดู หรือควบคุมความประพฤติของบุคคลในรูปแบบใด ผลของการขัดเกลาที่แตกต่างกันไปจะส่งผลให้ผู้ได้รับการขัดเกลามีพฤติกรรม ทัศนคติ ตลอดจนการปรับตัวที่แตกต่างกันออกไป คนที่ได้รับการขัดเกลามาย่างถูกต้องย่อมจะประพฤติปฏิบัติตัวอยู่ในระเบียบ กฎเกณฑ์ หรือบรรทัดฐานของสังคมที่กำหนดไว้ สำหรับการกำหนดมาตรการบังคับใช้กฎหมายหมวกนิรภัยที่เหมาะสมในเขตเทศบาลนครขอนแก่น อาจถือว่าเป็นความพยายามของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการกำหนดมาตรการบังคับใช้กฎหมายหมวกนิรภัยให้มีความเหมาะสมกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งอาจมองว่าระเบียบ กฎเกณฑ์เดิม ไม่มีความเหมาะสม หรือไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร จึงได้พยายามผลักดันให้มีการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้มาตรการบังคับใช้กฎหมายแบบใหม่ ๆ ต้องการให้มีมาตรการในการส่งเสริมให้ผู้ใช้รถจักรยานยนต์ประพฤติปฏิบัติตนตามระเบียบกฎเกณฑ์ใหม่ มีความพร้อมที่จะปรับตัวเองให้เข้ากับมาตรการบังคับใช้กฎหมายที่จะเปลี่ยนแปลงไปในอนาคต เช่น มีความพร้อม มีการยอมรับ มีความตั้งใจที่จะกำหนดรูปแบบการบังคับใช้กฎหมายหมวกนิรภัยในรูปแบบต่าง ๆ และปฏิบัติตามกฎหมายที่จะเปลี่ยนแปลงต่อไป เพราะฉะนั้น การอบรมขัดเกลาทางสังคมหรือการเรียนรู้ทางสังคมในลักษณะต่าง ๆ กัน ย่อมจะต้องมีความสัมพันธ์ต่อระดับความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องต่อมาตรการบังคับใช้กฎหมายหมวกนิรภัยที่แตกต่างกันออกไป ตามบุคลิกลักษณะและพฤติกรรมปรับตัวของแต่ละบุคคล ซึ่งจะส่งผลต่อบุคคลใดให้ยอมรับมาตรการบังคับใช้กฎหมายหมวกนิรภัยมากน้อยเพียงไรนั้นก็ขึ้นอยู่กับการแพร่กระจายนวัตกรรมด้วย

2.2.6 ทฤษฎีการแพร่กระจาย และการยอมรับนวัตกรรม

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2536: 75) ได้กล่าวถึง ทฤษฎีการแพร่กระจาย และการยอมรับนวัตกรรม (Diffusion Innovation and Adoption) ไว้ว่า ตามสภาพเนื้อหาของทฤษฎีนี้แสดงถึงการผสมผสานระหว่าง ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่และทฤษฎีพฤติกรรมศาสตร์ หรือให้เจาะจงคือทางจิตวิทยาทั้งนี้เพราะใช้แนวคิดระบบสังคม (Social System) ของทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ และใช้แนวคิดปัจเจกชน (Individual) การสื่อสาร (Communication) นวัตกรรม (Innovation) และระยะเวลา (Time) ของทั้งทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่และทฤษฎีพฤติกรรมนิยมร่วมกัน เป็นเนื้อหาที่อธิบายวิชาการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม และวิชาสังคมวิทยาการพัฒนา ทฤษฎีนี้มีหลักฐานยืนยันความถูกต้องมาก มีระดับความน่าเชื่อถือสูงตามหลักการประเมินค่าทฤษฎีวิทยาศาสตร์

โรเจอร์ (Rogers อ้างถึงใน สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2536: 76-80) กล่าวว่า ทฤษฎีนี้มีแนวคิดการรับนวัตกรรมเป็นตัวแปรผล โดยมีปัจจัยบุคคล การสื่อสาร ตัวนวัตกรรม และเวลา เป็นตัวแปรเหตุ

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2536: 90-92) กล่าวถึงกระบวนการยอมรับสิ่งใหม่มีข้อสมมุติว่า ปัจจัยบุคคล หรือกลุ่มบุคคล มีความแตกต่างกันในด้านบุคลิกภาพ ความรู้ ความเข้าใจ ทักษะคิด และค่านิยม การจะยอมรับสิ่งใหม่ช้าหรือเร็วขึ้นขึ้นอยู่กับลักษณะเหล่านี้ การรับสิ่งใหม่หรือการรับของใหม่ หมายความว่า วัตถุในด้านที่เกี่ยวกับเทคโนโลยี และไม่ใช้วัตถุ อันได้แก่ ความรู้สึกนึกคิด ทักษะคิด และอุดมการณ์ ในชุมชนหนึ่ง ๆ จะมีสิ่งใหม่เกิดขึ้นได้นั้นจะต้องมีแหล่งที่มาอยู่ 3 ประการ คือ 1) การค้นพบ (Discovery) 2) การคิดค้นประดิษฐ์ (Invention) 3) การแพร่กระจาย (Diffusion) ส่วนในเรื่องของอัตราของการยอมรับสิ่งใหม่ นั้นมีประเด็นในการพิจารณาอยู่ 2 ประการใหญ่คือ

1) ลักษณะของสิ่งใหม่ การที่สิ่งใหม่จะเข้าไปอยู่ในสังคมได้เร็วขึ้น ขึ้นอยู่กับสิ่งใหม่ว่าจะมีลักษณะอย่างไร

2) ลักษณะของประชากรในสังคม เป็นลักษณะทางด้านประชากร เป็นบุคลิกภาพและค่านิยมของกลุ่มบุคคลที่แตกต่างกัน สิ่งใหม่ชนิดเดียวกันอาจจะมีผลทำให้บุคคลบางกลุ่มรับใช้อย่างรวดเร็วในขณะที่กลุ่มอื่นต้องใช้ระยะเวลานาน

3) ลักษณะความแตกต่างของสภาพเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของปัจเจกบุคคลอื่น ๆ ที่สำคัญ เช่น

อายุ กลุ่มผู้มีอายุระหว่าง 20- 50 ปี จะมีการยอมรับสิ่งใหม่เร็วกว่ากลุ่มผู้มีอายุมากกว่า 50 ปี สถานภาพทางสังคม กลุ่มผู้ยอมรับสิ่งใหม่จะมีสถานภาพทางสังคมสูงกว่ากลุ่มที่มีสถานภาพทางสังคมต่ำกว่า

สภาพทางเศรษฐกิจ กลุ่มผู้ยอมรับสิ่งใหม่จะมีสถานภาพทางเศรษฐกิจสูงกว่ากลุ่มที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจต่ำกว่า

ระดับความรู้และความชำนาญ กลุ่มผู้ยอมรับสิ่งใหม่จะมีความรู้และความชำนาญมากกว่ากลุ่มที่มีความรู้ความชำนาญต่ำกว่า

ความเป็นผู้กว้างขวาง กลุ่มผู้ยอมรับสิ่งใหม่จะเป็นมีความกว้างขวางและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลทั่วไป

ความคิดสร้างสรรค์ หรือภาวะผู้นำ กลุ่มผู้ยอมรับสิ่งใหม่จะมีลักษณะเป็นผู้นำมากกว่าบุคคลอื่น

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (อ้างถึงใน สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2536: 80-86) ได้กล่าวถึง ทฤษฎีการสร้างความทันสมัยด้วยการสื่อสาร (Learner's Communication Theory of Modernization) ว่า อิทธิพลของการสื่อสารในการสร้างความเป็นสมัยใหม่ให้กับสังคม ทฤษฎีนี้ให้สังเกตจากทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ เช่น การจำแนกแจกแจงทางโครงสร้าง และจากทฤษฎีพฤติกรรมนิยม เนื้อหาโดยรวมสังเขปความได้ว่า

การสื่อสาร เป็นตัวการทำให้เกิดความเป็นสมัยใหม่ขึ้น โดยทำหน้าที่แพร่ค่านิยมและบรรทัดฐานทางสังคมใหม่ เมื่อสังคมนำเอาค่านิยมบรรทัดฐานทางสังคมเหล่านั้นไปถ่ายทอดปลูกฝังให้แก่สมาชิกในสังคม ก็จะทำให้สังคมมีค่านิยมบรรทัดฐานทางสังคมแบบใหม่ นั่นก็คือ สังคมสมัยใหม่ นอกจากนี้แนวคิดทางจิตวิทยาในเรื่องพฤติกรรมนิยมที่เริ่มจากแบบความคิดพื้นฐานในเรื่องการให้รางวัล (Reward) และการลงโทษ (Punishment) โดยในทฤษฎีนี้เปลี่ยนเป็น ความพยายาม (Effort) และการให้รางวัล มีเหตุผลโดยสรุปว่า หากความพยายามของประชาชนได้รับผลตอบแทนทางบวก ก็จะส่งผลให้พยายามต่อไปจนทำให้สังคมเจริญก้าวหน้า หากความพยายามไม่ได้รับผลบวกสังคมก็ไม่เกิดความเจริญ

กล่าวโดยสรุป กลุ่มแนวคิดทฤษฎีการแพร่กระจาย และการยอมรับนวัตกรรม สามารถอธิบายเสริมกลุ่มแนวคิดจิตวิทยาและจิตวิทยาสังคมได้เป็นอย่างดี และใช้อธิบายเรื่องความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องต่อมาตรการบังคับใช้กฎหมายหมวกนิรภัยที่เหมาะสมได้อย่างสมบูรณ์ โดยนักวิชาการได้กำหนดแนวคิดการยอมรับนวัตกรรมซึ่งในที่นี้ก็คือ การเลือกมาตรการบังคับใช้กฎหมายหมวกนิรภัยแบบต่าง ๆ เป็นตัวแปรผล ส่วนตัวแปรเหตุ ก็ประกอบไปด้วย ปัจเจกบุคคล การสื่อสาร จัวนวัตกรรม ระยะเวลา ซึ่งจะส่งผลต่อตัวแปรผล คือ ระดับความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องต่อมาตรการบังคับใช้กฎหมายหมวกนิรภัยที่เหมาะสมแบบต่าง ๆ จากการวิจัยครั้งนี้เอง

เนื่องจากการเสนอมาตรการบังคับใช้กฎหมายหมวกนิรภัยที่เหมาะสมในเขตเทศบาลนครขอนแก่นครั้งนี้ อาจถือได้ว่าเป็นการพยายามกำหนดนวัตกรรมเกี่ยวกับการควบคุมความประพฤติผู้ใช้รถจักรยานยนต์ในรูปแบบหนึ่ง ซึ่งอาจถือว่าเป็นทางเลือกใหม่ในการบังคับใช้ ผู้วิจัยจึงขอใช้กลุ่มทฤษฎีนี้เพื่อประยุกต์ใช้ในการอธิบายการศึกษาระดับความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องต่อมาตรการบังคับใช้กฎหมายหมวกนิรภัยที่เหมาะสมในเขตเทศบาลนครขอนแก่น โดยใช้ตัวแปรต่อไปนี้ คือ เพศ อายุ สถานภาพทางสังคม สภาพทางเศรษฐกิจ (รายได้) ระดับความรู้ความชำนาญ ความคิดสร้างสรรค์หรือภาวะผู้นำ (กำหนดได้จากตำแหน่งหน้าที่การงานของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง) การสื่อสาร (การเผยแพร่ รณรงค์ โฆษณา ประชาสัมพันธ์ การเรียนรู้ทางสังคมแบบต่าง ๆ วิธีดำเนินการจับกุมของตำรวจ) จัวนวัตกรรม (ความรู้ความเข้าใจกฎหมายหมวกนิรภัย) ระยะเวลา เป็นตัวแปรเหตุ ส่วนตัวแปรผลนั้นได้แก่ ระดับความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องต่อมาตรการบังคับใช้กฎหมายหมวกนิรภัยที่เหมาะสม (การรับนวัตกรรมเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายหมวกนิรภัย) ตามที่ Rogers ได้กำหนดไว้ เป็นพื้นฐานในการกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้

กล่าวโดยสรุป จากการศึกษากลุ่มแนวความคิดจิตวิทยาและจิตวิทยาสังคมข้างต้น จะเห็นได้ว่าโดยพื้นฐานกลุ่มแนวความคิดดังกล่าวนั้น เป็นองค์ประกอบย่อย ๆ ที่อยู่ในทฤษฎีสัญลักษณ์สัมพันธ์ซึ่งเป็นทฤษฎีใหญ่ซึ่งให้ความสำคัญต่อการศึกษากิจกรรมมนุษย์ ให้ความสำคัญแก่กระบวนการปฏิสัมพันธ์ซึ่งต้องมีการกระทำระหว่างกันระหว่างมนุษย์ในสังคม การศึกษาแบบแผนความสัมพันธ์ของสมาชิกในสังคมบางอย่างเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในสังคมพลวัตนั้น ทฤษฎีสัญลักษณ์สัมพันธ์จะสามารถอธิบายถึงพฤติกรรมและความสัมพันธ์ของปัจเจกบุคคลซึ่งถือเป็นหน่วยสังคมที่เล็กที่สุดได้ค่อนข้างดีและละเอียดลึกซึ้งกว่าทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ ผู้วิจัยจึงขอกล่าวถึงทฤษฎีดังกล่าวเพื่อประกอบการศึกษาครั้งนี้ด้วย

2.2.7 ทฤษฎีสัญลักษณ์สัมพันธ์ (Symbolic Interaction Theory)

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2536: 92-96) กล่าวว่าทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีที่อธิบายถึง การจัดระเบียบทางสังคม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม และมีความเชื่อว่าจะสามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงได้ทั้งระดับบุคคลและสถาบัน ทฤษฎีนี้เน้นการกระทำระหว่างกันของบุคคลในสังคม เนื่องมาจากสัญลักษณ์ทำให้มนุษย์มีความผูกพันและสัมพันธ์กันจนสร้างเป็นระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในสังคม ทำให้สังคมมีการจัดระเบียบขึ้น และสรุปข้อสมมติฐานที่เกี่ยวกับการจัดระเบียบทางสังคม และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของทฤษฎีสัญลักษณ์ได้ว่า

1. การจัดระเบียบทางสังคมมีลักษณะเป็นกระบวนการมากกว่าโครงสร้าง
2. โครงสร้างทางสังคมเป็นปรากฏการณ์หนึ่งที่เกิดขึ้นทันที โดยไม่ทำให้การกระทำปัจเจกบุคคลหยุดชะงัก การที่จะเข้าใจแบบแผนของการจัดระเบียบทางสังคม จะต้องยอมรับว่าแบบแผนต่าง ๆ เหล่านั้นเป็นพฤติกรรมปฏิกิริยาของปัจเจกบุคคล
3. โครงสร้างสังคมจะเกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เนื่องมาจากความสามารถในการใช้สัญลักษณ์ใหม่ ๆ มีการแปลความหมายใหม่ ประเมินผลใหม่ การนิยามใหม่ และการกำหนดพฤติกรรมใหม่ ๆ เกิดขึ้น
4. แบบแผนการจัดระเบียบทางสังคม จึงเป็นตัวแทนของปรากฏการณ์หนึ่ง ๆ ที่เกิดขึ้นทันทีทันใด
5. การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมเป็นลักษณะของธรรมชาติ เนื่องจากการกระทำระหว่างกันได้เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาอยู่แล้ว สังคมเองก็จะมองหารูปแบบที่เหมาะสมที่สุดว่าจะเปลี่ยนแปลงรูปใด ซึ่งจะเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2533: 216) กล่าวว่า ทฤษฎีนี้ให้ความสำคัญแก่มนุษย์มาก ประพจน์ที่สำคัญของทฤษฎีนี้คือ

1. มนุษย์เกิดจากสัญลักษณ์ที่มนุษย์รุ่นก่อน เป็นผู้สร้างและสะสมพัฒนามา
2. บุคลิกของคนขึ้นอยู่กับการหล่อหลอมของสังคมซึ่งมนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้น
3. การเกิด การเจริญเติบโต หรือการเสื่อมสลายของสังคมขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของสมาชิกในสังคม
4. พฤติกรรมเบี่ยงเบน (Deviance) เกิดจากการให้ความหมายเช่นนั้นของมนุษย์บางกลุ่ม
5. พฤติกรรมทางสังคม ขึ้นอยู่กับความคาดหวังของสังคม
6. การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เกิดจากการกระทำระหว่างมนุษย์
7. อำนาจของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลใด ๆ ขึ้นอยู่กับการมอบหมายของอีกคนหรืออีกกลุ่มหนึ่ง

กล่าวโดยสรุป ทฤษฎีนี้มีฐานคติที่ว่า ความสัมพันธ์ทางสังคมอยู่ที่การมีและใช้ความหมายร่วมกัน การกระทำระหว่างกันในสังคมก่อให้เกิดความสัมพันธ์ กระบวนการปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ในสังคมที่